

Diplomová práce

Vliv internetu na globalizaci kultury

Studijní program:

N0114A300106 Učitelství pro střední školy a 2.
stupeň základních škol

Studijní obory:

Anglický jazyk
Základy společenských věd

Autor práce:

Bc. Štěpán Bucek, DiS.

Vedoucí práce:

Mgr. Johana Chylíková, Ph.D.
Katedra filosofie

Liberec 2023

Zadání diplomové práce

Vliv internetu na globalizaci kultury

<i>Jméno a příjmení:</i>	Bc. Štěpán Bucek, DiS.
<i>Osobní číslo:</i>	P20000745
<i>Studijní program:</i>	N0114A300106 Učitelství pro střední školy a 2. stupeň základních škol
<i>Specializace:</i>	Anglický jazyk Základy společenských věd
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra filosofie
<i>Akademický rok:</i>	2020/2021

Zásady pro vypracování:

Cílem práce je potvrdit nebo vyvrátit, zda, jak a do jaké míry přispívá internet ke kulturní homogenizaci v globálním měřítku. Student popíše vývoj médií a internetu. Dále se pokusí zachytit změny v kultuře, v důsledku vývoje těchto technologií. Vymezení negativní sociokulturní vlivy a dopady internetu na různé kultury. Vysvětlí pojem a problémy globalizace. Dále se zaměří na vztah internetu a globalizace. Popíše vlivy internetu na kulturu jak v globálním tak lokálním měřítku. Pokusí se vyvodit možné důsledky tohoto vlivu jako je například kulturní homogenizace nebo naopak globalizace.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

elektronická

Jazyk práce:

Čeština

Seznam odborné literatury:

KRAIDY, M. Globalization of culture through the media. In J. R. Schement (Ed.), Encyclopedia of communication and information (Vol. 2, pp. 359-363). New York, NY: Macmillan Reference USA, 2002. Retrieved from http://repository.upenn.edu/asc_papers/325

KHIABANY, Gholam. Globalization and the Internet: Myths and Realities. Trends in Communication, 2003. 11. 137-153.

TOMLINSON, John. Globalization and Culture. 2nd edition. Chicago: University Of Chicago Press, 1999. ISBN 978-0226807676.

SCHROEDER, Ralph. Social Theory After the Internet: Media, Technology, and Globalization. 2018. ISBN 978-1787351233.

HERMAN, Ed. The Global Media: The Missionaries of Global Capitalism. 1998. UNKNO. ISBN

978-0304334346. VERBOORD, Marc & JANSSEN, Susanne. Internet and Culture. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, 2015. 10.1016/B978-0-08-097086-8.10439-8.

QUAGLIO, Gianluca a Sophie MILLAR. Potentially negative effects of internet use. 2020. ISBN 978-92-846-6461-0. doi: 10.2861/654637. Dostupné také z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/641540/EPRS_IDA\(2020\)641540_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/641540/EPRS_IDA(2020)641540_EN.pdf)

SKLENÁK, V. a kol. Data, informace, znalosti a Internet. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001. ISBN 80-7179-409-0. CEJPEK, J. Informace, komunikace a myšlení: úvod do informační vědy. 1.vyd. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-767-4. EHL, Martin. Globalizace pro a proti. 1.vyd. Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-0897-7

GOLDSMITH, Jack L. a Tim WU. Kdo řídí Internet?: iluze o světě bez hranic. Praha: Dokořán, 2008. Aliter (Argo: Dokořán): Dokořán). ISBN 978-80-7363-184-0.

Vedoucí práce:

Mgr. Johana Chylíková, Ph.D.

Katedra filosofie

Datum zadání práce:

25. dubna 2021

Předpokládaný termín odevzdání: 30. června 2022

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědom toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědom následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Chtěl bych poděkovat rodině a přátelům za pomoc a podporu. Také bych chtěl poděkovat své vedoucí práce za trpělivost.

Anotace

Diplomová práce se zabývá procesy globalizace a jejími možnými dopady na kulturu. V práci jsou stručně popsány a definovány základní termíny jako globalizace, kultura a internet. Následně se diplomová práce zaměřuje na vztahy mezi těmito pojmy a procesy, které je doprovázejí, například vztah mezi kulturou a internetem (tzv. Internet culture). V závěru práce jsou rozebrány možné dopady globalizace na kulturu, například jevy jako homogenizace/univerzalizace, mcdonaldizace a glokalizace. Termín glokalizace je pak především rozebírán z pohledu autorů Rolanda Robertsona a George Ritzera.

Klíčová slova: Globalizace, McDonaldizace, Glokalizace, Diesneyfikace, Kultura, Kardašovova škála, Internet, Homogenizace, Globální problémy

Annotation

Title: Influence of the Internet on globalization of the culture

The Diploma Thesis is focused on globalization of culture, processes connected to globalization and its possible impacts on culture. It briefly describes and defines basic terminology, such as globalization, culture and Internet. Thesis then focuses on relations between these terms and processes related to them. For example, relation between Internet and culture, or the 'Internet culture'). Final part analyses possible results of cultural globalization, such as homogenization/universalization, McDonaldization and glocalization. The term glocalization is mainly analyzed from the perspective of two authors: Roland Robertson and George Ritzer.

Key words: Globalization, McDonaldisation, Glocalization, Disneyfication, Culture, Kardashev scale, Internet, Homogenization, Global problems

Obsah

1	Úvod.....	10
1.1	Cíle a výzkumné záměry	11
2	Vymezení základních pojmů.....	12
2.1	Globalizace.....	12
2.1.1	Vlastnosti globalizace	12
2.1.2	Historie	15
2.1.3	Pro a proti globalizaci	17
2.1.4	Globální problémy	18
2.1.5	Řešení globálních problémů	19
2.1.6	Jevy globalizace.....	19
2.1.7	Budoucnost	21
2.2	Kultura.....	21
2.3	Internet	26
2.3.1	Historie Internetu	27
2.4	Kardašovova škála	28
2.4.1	Jednotlivé civilizace.....	30
2.4.2	Kritika	33
2.4.3	Zdroje energie	33
3	Vztahy a procesy globalizace, internetu a kultury	35
3.1	Globalizace a kultura.....	35
3.1.1	Planetární kultura.....	35
3.1.2	Globalizace kultury.....	36
3.2	Jazyk, kultura a globalizace	39
3.3	McDonaldizace společnosti	42
3.3.1	Kritika praxe mcdonaldizace	44
3.3.2	Vzdělávání	45
3.3.3	Kritika Ritzerovi McDonaldizace	45
3.3.4	Intenzifikace McDonaldizace v digitální době	47
3.4	Disneyfikace.....	54
3.5	Technologie a kultura.....	56
3.5.1	Světokultura.....	57
3.5.2	Co zvěstuje světokultura.....	60
3.5.3	Planetární technověda	61
3.5.4	Douglas Kellner: Technologie a demokracie	61
3.6	Internet v souvislostech.....	63
3.6.1	Vliv internetu na globalizaci.....	63

3.6.2	Historie globalizace z pohledu technologií.....	64
3.6.3	Globalizace a internet	65
4	Důsledky globalizace kultury.....	68
4.1	Tři hlavní myšlenkové proudy podle Roberta Holtona.....	68
4.1.1	Homogenizace	70
4.1.2	Teorie polarizace	72
4.1.3	Teze hybridizace	74
4.2	Kam vede globalizace – J. Rosenau.....	76
4.3	Globalizace vs. lokalizace	76
4.3.1	Glokalizace – Roland Robertson	77
4.3.2	Victor Roudometof – tři interpretace glokalizace	79
5	Závěr - Diskuse	85
6	Shrnutí.....	87
7	Zdroje:.....	91

Seznam Obrázků

Obrázek 1:	Britská koloniální říše začátkem 20. století (CARROUÉ)	15
Obrázek 2:	Multipolární svět 21. století (CARROUÉ)	16
Obrázek 3:	Tři stupně Kardašovovy škály	30
Obrázek 4:	Graf: Odhadovaný vývoj 2021-2060 (Zhang 2022)	33

Seznam Tabulek

Tabulka 1:	Typy civilizací podle výkonu, originální tabulka (Gray 2020).....	28
Tabulka 2:	Typy civilizací podle vyprodukované energie/výkonu (Power), Rozšířená upravená tabulka (Gray 2020)	29
Tabulka 3:	Historický vývoj (Kardašovova škála. In: Wikipedia).....	31
Tabulka 4:	Spotřeba energie podle Kardašovovy škály ve 20. a 21. století.....	32

1 Úvod

Téma této diplomové práce jsem si zvolil, protože ve mně předměty ‚Filosofické aspekty globálních problémů‘ a ‚Civilizační limity z hlediska současné filosofie‘ vyvolaly zájem o otázku, kam spěje naše civilizace.

Obzvláště mě zaujala Kardašovova škála civilizací, jež hodnotí vyspělost civilizace podle množství energie, kterou je daná civilizace schopna vyprodukovat a spotřebovat. Pokud z ní vycházíme, tak je současná civilizace přibližně na úrovni 0,72. Zajímalo mě, jak by asi vypadala naše civilizace a její kultura, pokud bychom jako civilizace dosáhli na úroveň 1. Na této úrovni bychom měli být schopni využít veškeré zdroje naší planety. Velice zajímavé by byly samotné technologie této civilizace, avšak s ohledem na zaměření mého studia mě zajímalo, jak by vypadala, nebo spíše jak by mohla vypadat, kultura civilizace na této globální úrovni.

Bavíme-li se o civilizaci typu 1, která je schopna využívat zdroje celé planety, mohlo by nás to svádět k myšlence, že tato civilizace má sjednocenou i stránku kulturní; má tedy planetární, možná i homogenní či uniformní kulturu po celé planetě. Z tohoto důvodu bude práce pojednávat o mcdonaldizaci, jakožto procesu přispívajícímu k této homogenitě.

V první části práce bych rád představil a obecně vysvětlil téma globalizace včetně uvedení některých příkladů pozitiv a negativ, která jsou s globalizací spojována. V další kapitole bych chtěl ve stručnosti popsat vývoj technologií (především pak informačních technologií) a určité vlivy, které tyto technologie měly a stále mají na kulturu. V následující kapitole bych se pak podrobněji zaměřil na vztah kultury, globalizace a internetu.

V druhé části práce podrobněji rozebírám vývoj globalizace kultury a jeho možné důsledky. Analyzuji pojmy jako je homogenizace, hybridizace, polarizace, glocalizace a již zmíněnou Kardašovovu škálu. Tyto základní pojmy budou zmíněny stručně, a podrobněji bych se zaměřil na kulturu typu 1 - tedy na bod, který by nás měl teoreticky, dle Kardašovy teorie v poměrně blízké budoucnosti čekat. Představím a popíši, co tyto pojmy označují, a uvedu, jaké mají pozitivní a negativní stránky podle některých autorů.

Celá práce by měla nalézt a analyzovat možné výsledky globalizace kultury ve světovém měřítku (homogenizace nebo heterogenizace). Dále popsat procesy, které jsou s globalizací spojeny a uvést argumenty ke které teorii přispívají. Další otázkou je souvislost technologií (zejména pak Internetu) s globálním šířením kultury.

1.1 Cíle a výzkumné záměry

Cílem mé práce je představit pojmy z jakých tato práce vychází: globalizace, internet a kultura. Na základě odborných textů od různých autorů pak analyzovat procesy související s globalizací a nastínit k čemu vlastně by mohla globalizace spět. Následně představit autory a jejich hlavní myšlenky z obou stran spektra důsledků globalizace; jak ty, kteří se přiklánějí ke vzrůstající homogenizaci/univerzalizaci, tak i ty, kteří se zabývají rostoucí diverzifikací.

Dále práce rozebírá a analyzuje argumenty těchto autorů zabývajících se kulturní homogenizací a heterogenizací. Stručně popíše obě strany spektra včetně argumentů pro a proti jednotlivým autorům. Na závěr této práce shrnu jednotlivé myšlenky a popíši svůj osobní názor, jak se podle mne bude globalizovaná kultura vyvíjet, a uvedu argumenty, které mě k tomuto názoru vedly a které závěry považuji za pravděpodobnější na základě prostudované odborné literatury.

2 Vymezení základních pojmů

Tato kapitola představí a popíše základní pojmy, jež budou podrobněji rozebrány v následujících kapitolách – konkrétně se jedná o tři základní pojmy, které se vztahují k tématu této práce: globalizace, kultura a internet. Dále zde také představím Karšašovu škálu, která mě vedla k výběru tohoto tématu.

2.1 Globalizace

Prvním a nejdůležitějším pojmem této práce je globalizace. Tu můžeme charakterizovat jako:

„... směřování k maximální provázanosti, jednotnosti a kompaktnosti lidské civilizace“.¹

„... proces zasahující čím dál víc všechny obory lidské činnosti. Jeho základem je výměna informací, komunikace. Dopady těchto informací jsou nestejně, podobně jako síla globalizačního procesu. Tam kde je komunikační síť hustší, tam, kde je vyspělejší technologie, má globalizace větší sílu“.²

2.1.1 Vlastnosti globalizace

Globalizace nemá ve všech koutech světa stejnou podobu. Svět jako takový je příliš rozlehlý a různorodý na to, aby ho bylo možné zcela opanovat či unifikovat. Přesto se globalizace dotýká všech regionů světa bez ohledu na zeměpisnou šířku a délku. Na globalizaci se nevztahují veličiny prostoru, ani vzdálenosti. Nestírá regionální rozdíly a výsledkem není společnost, která by byla všude stejná.

Globalizaci také není možné vnímat jako statický jev. Je důležité si uvědomit, že neznamená konec dějinného vývoje, neruší čas a nemůže vymazat historickou paměť.³

Globalizace je hlavně proces časoprostorového zmenšování, který nemá jednoznačné hranice. Obecně lze říci, že globalizace je spontánní a neřízený proces stále intenzivnější integrace zemí po celém světě do jediného ekonomického systému. Na této definici se shoduje většina expertů;

¹ FILLER, Vratislav. Globalizace [on-line]. 1999-09-01.

² EHL, Martin. (2001). Globalizace pro a proti. 1.vyd. s. 33.

³ CARROUÉ, Laurent & BOISSIÈRE, Aurélie. (2021). Atlas globalizace: jedna Země, mnoho světů.

nicméně právě do této definice se jen obtížně zahrnují další sociální, politické, kulturní a sociálně psychologické změny, doprovázející globalizaci. Sama globalizace se týká zejména ekonomických jevů (liberalizace trhů a vznik planetárního kapitalismu), technických inovací (informační a komunikační technologie) a geopolitických změn.⁴

IMF neboli *Mezinárodní měnový fond* definuje globalizaci jako rostoucí ekonomickou vzájemnou závislost zemí ve světovém měřítku v důsledku rostoucího objemu a druhů přeshraničních transakcí zboží a služeb, jakož i toku mezinárodního kapitálu a rychlejšího a rozsáhlejšího šíření technologií. Avšak tato charakteristika opomíjí klíčovou důležitost médií – především pak hlavně internetu a televize. To je značná chyba, neboť právě nepřetržitý proud informací, který tato masová média přenášejí, zrychluje transformaci společenských procesů. Životy obyvatel vzdálených zemí jsou kvůli globalizačním procesům stále intenzivněji ovlivňovány ještě vzdálenějšími skutečnostmi.

Globalizace se původně projevovала změnami ve struktuře výroby a služeb, kdy se výroba zboží začala přesouvat do rozvojových zemí. Dalším prvkem je také fragmentace výrobního procesu umožňující jeho optimalizaci. Existuje několik okolností, které iniciovaly globalizační proces – jednou z nich je uvolnění vazby národních měn na dolar k čemuž došlo v letech 1971 až 1973.⁵ V době před touto změnou existoval systém pevných směnných kurzů, přičemž nejdůležitější světové měny byly vázány právě na americký dolar. Tento systém vycházel z Brettonwoodských dohod, uzavřených roku 1944.

Uvolnění národních měn od dolaru vedlo k přechodu na systém takzvaně volně plovoucích kurzů, který funguje dodnes. Dalším důležitým krokem byly neoliberalní reformy ekonomiky, odmítající národohospodářské plánování a uznávající, že úlohou státu je pouze zajišťování podmínek tržního mechanismu. Tím došlo k otevření národních ekonomik.⁶ To byl tedy sled událostí, které spolu s ropnou krizí v roce 1973 vedly ke vzniku mezinárodních firem. V kontextu těchto změn se někdy celý proces označuje jako neoliberalní globalizace.

⁴ JUVIN, Hervé & LIPOVETSKY, Gilles. (2012). *Globalizovaný Západ*; s. 11.

⁵ DLOUHÁ, Jana & DLOUHÝ, Jiří & MEZŘICKÝ, Václav. ed. (2006). *Globalizace a globální problémy*; s. 75.

⁶ LARNER, W. (2003). *Neoliberalism? Environment and Planning D: Society and Space*, 21(5), 509–512.

Touha těchto firem maximalizovat zisk vedla k jejich expanzi na nové trhy a za novými výrobními možnostmi – především pak výše zmíněných rozvojových zemí.⁷

Globalizace podle mnoha autorů však neznamená jen celosvětové rozšíření hodnot a kultury jedné („západní“) civilizace, ale spíše vznik její úplně nové formy, která ovlivňuje i společnost z které původně „západní civilizace“ sama vzešla.

Původně v rámci globalizace převažovaly politické a ekonomické výzkumy, avšak vědci se stále častěji obrací k souvislostem duchovním a kulturním. Globalizace totiž zahrnuje také sféru životního stylu, hodnot a vnímání světa.

Průkopníkem sociokulturních analýz globalizace je zejména pittsburský sociolog Roland Robertson. Podle něj má globalizace charakter paradoxu: obsahuje zároveň absolutizaci i relativizaci. Probíhá v ní totiž proces "univerzalizace partikulárního", což je globální rozšíření západní kultury založené na křesťanských kořenech, jakož i "partikularizace univerzálního", tedy stav, kdy se západní kultura střetává s ostatními kulturami a její univerzální platnost naráží na kontext plurality, čímž dochází k její relativizaci.⁸

Právě Robertson se jako jeden z prvních věnoval tématu globalizace a náboženství. V sedmdesátých letech mnoho sociologů věřilo ve stále zvyšující se míru sekularizace, tedy celosvětové slábnutí vlivu náboženství na život a hodnoty celé společnosti i jednotlivců. Již v sedmdesátých letech Robertson předpověděl, že si náboženství nejen udrží svůj sociální význam, ale že dokonce může sehrát důležitou roli v procesu globalizace. Naprosto odmítal, že by privatizace náboženství (kterou bylo možno sledovat v západní společnosti) bylo možné pokládat za obecný jev. Ba právě naopak, pokud se oprostíme od eurocentrického výkladu dějin, zjistíme, že se jedná spíše o výjimku. Náboženství se stalo jedním z nejvýznamnějších nositelů skupinové identity, a to hlavně tam, kde byly skupiny ohrožovány unifikujícím tlakem globalizace. Lze tedy říci, že revitalizace a repolitizace náboženství se staly globálním jevem.⁹

⁷ DLOUHÁ, J. & DLOUHÝ, J. & MEZŘICKÝ, V. ed. (2006). Globalizace a globální problémy; s. 11-25,75-76

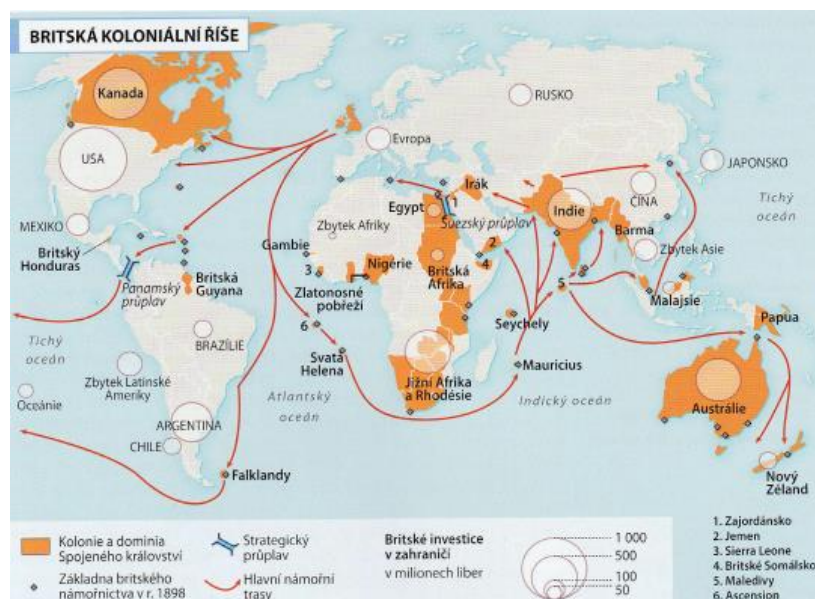
⁸ DLOUHÁ, J. & DLOUHÝ, J. & MEZŘICKÝ, V. ed. (2006). Globalizace a globální problémy; s. 291-292

⁹ DLOUHÁ, Jana & DLOUHÝ, Jiří & MEZŘICKÝ, Václav. ed. (2006). Globalizace a globální problémy.

2.1.2 Historie

Je důležité pochopit, že globalizace není jednoduším evolučním procesem, ale spíše přechodnou a proměnlivou silou. **G. Therborn** klasifikoval celkem šest vln globalizace v historii:

- 1) První vlna (4. až 7. století) je obdobím šíření velkých světových náboženství a vzniku transkontinentálních civilizací. Jednalo se o vlnu kulturní globalizace, neboť náboženství sebou nesla také jazyky, písmo a estetické vzory.
- 2) Druhou vlnu představovala expanze Evropanů od 16. století, spojená s kolonizací, jejímž důsledkem byla nová mezinárodní dělba práce.
- 3) Třetí vlna (18. století) je spjata s válkami evropských velmocí včetně bojů v koloniích a je známá také jako období vrcholné kolonizace.¹⁰
- 4) Čtvrtá vlna je spojena s vrcholem evropského imperialismu v 19. století. Sledujeme zdokonalení dopravy, růst mezinárodního obchodu a migrace lidí, vznik světového trhu komodit a kapitálu – to vše až do období před první světovou válkou.
- 5) Pátá vlna se započala druhou světovou válkou. V důsledku tak rozsáhlého konfliktu vznikla potřeba nadnárodních přístupů k řešení objevujících se nadnárodních problémů, dnes nazývaných problémy „globálními“. Někdy je také toto období vycházející

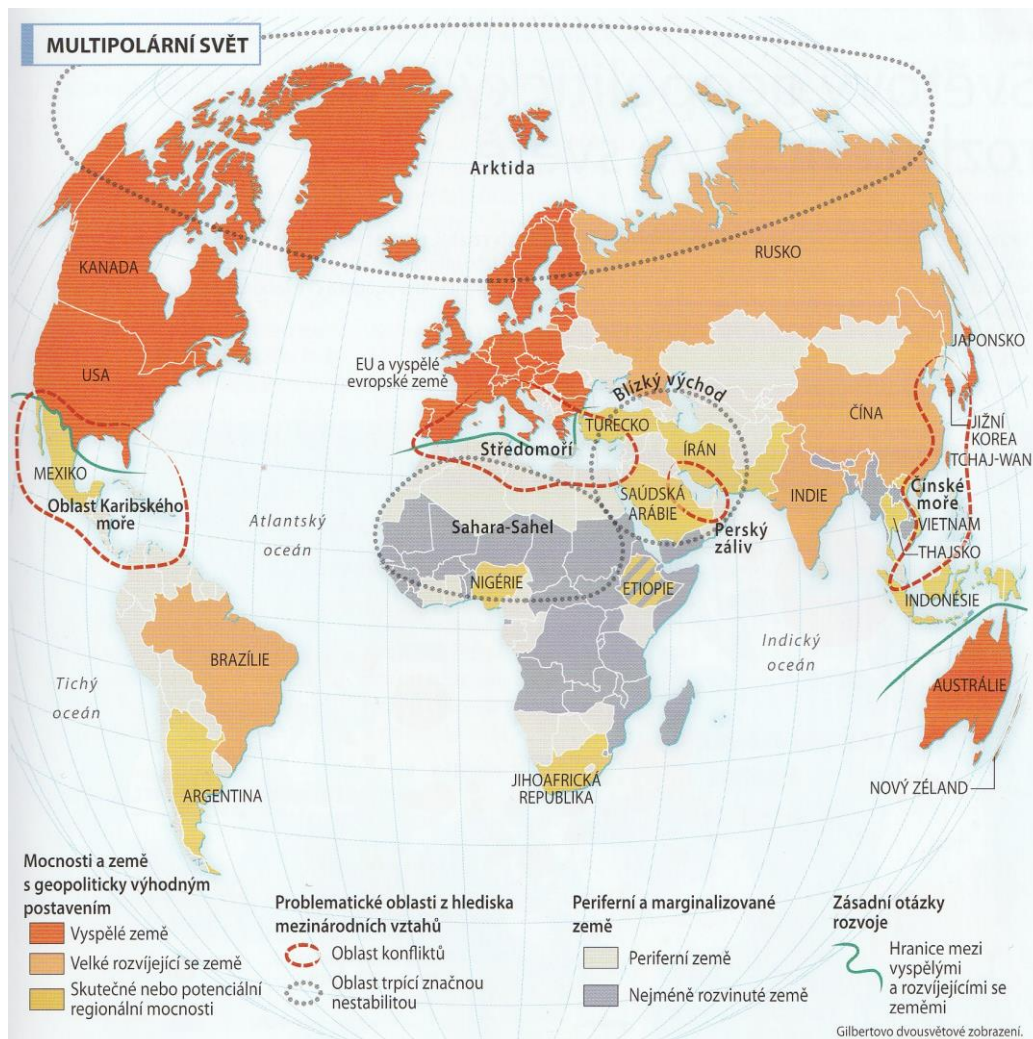

Obrázek 1: Britská koloniální říše začátkem 20. století (CARROUÉ)

¹⁰ THERBORN, G. (2000). Globalizations: Dimensions, Historical Waves, Regional Effects, Normative Governance, *International Sociology*, Vol. 15, No. 2, June 2000, pp. 151–179.

z americko-sovětského soupeření v průběhu studené války a duality kapitalistického a socialistického/komunistického systému nazýváno „bipolárním světem“.

- 6) Na závěr v šesté a současné vlně globalizace vznikají nové fenomény, jako je rostoucí migrace a pohyblivost nejenom osob, ale hlavně kapitálu, zesilování multikulturnosti sociálního života, nová média umožňující globální komunikaci a možnosti nepřetržitého spojení.¹¹¹²

Obrázek 2: Multipolární svět 21. století (CARROUÉ)

¹¹ DLOUHÁ, Jana & DLOUHÝ, Jiří & MEZŘICKÝ, Václav. ed. (2006). Globalizace a globální problémy.

¹² THERBORN, G. Globalizations: Dimensions, Historical Waves, Regional Effects Normative Governance, International Sociology, Vol. 15, No. 2, 2000, s. 151-179.

Z tohoto důvodu můžeme hovořit o vzniku multipolárního světa spolu se začátkem dvacátého prvního století.¹³ Změnilo se rozložení sil po celém světě a vznikly nové zóny tření mezi státy hájícími své zájmy.

2.1.3 Pro a proti globalizaci

2.1.3.1 Klady

- Rychlejší ekonomický růst, zvyšování životní úrovně, zrychlení inovací rozšiřování technologií.
- Ekonomický růst původně rozvojových zemí.
- Posílení nebo vznik nových útvarů nadnárodního charakteru (Evropská unie, NAFTA).
- Vznik kultury postmoderny, takzvané „translokální kultury“, která je otevřená navenek globálně působícím vlivům, na rozdíl od kultury první (národní) moderny, uzavřené do sebe.^{14 15}

2.1.3.2 Zápory:

- Globálně se upřednostňuje prosazování pravidel vedoucích k rozšíření ekonomiky, avšak podpora sociálních cílů, které jsou stejně, ne-li více důležité (např. standardy práce, životní prostředí, lidská práva nebo zmenšování chudoby), jsou odsouvány do pozadí.¹⁶
- Nekontrolovaný transfer finančního kapitálu, což zvyšuje riziko ekonomických kolapsů.
- Benefity získávají především ti, kteří mají lepší předpoklady k růstu. To je velmi zřetelné na využití moderních technologií. Vyspělé země snadno využívají technologie (například internet), ale v rozvojových zemích k těmto technologiím nemají všichni přístup, ergo i možnosti jejich růstu jsou značně omezeny.
- Technické inovace mají na svědomí zánik některých pracovních pozic, což má za následek zvyšování nezaměstnanosti v rozvinutých průmyslových zemích.

¹³ CARROUÉ, Laurent & BOISSIÈRE, Aurélie. (2021). Atlas globalizace: jedna Země, mnoho světů. Str. 22.

¹⁴ DLOUHÁ, Jana & DLOUHÝ, Jiří & MEZŘICKÝ, Václav. ed. (2006). Globalizace a globální problémy.

¹⁵ EHL, Martin. (2001). Globalizace pro a proti.

¹⁶ DLOUHÁ, Jana & DLOUHÝ, Jiří & MEZŘICKÝ, Václav. ed. (2006). Globalizace a globální problémy.

- Role národního státu je kvůli globalizaci oslabena. Týká se pak především malých a méně rozvinutých států.¹⁷
- Globalizace zprostředkovává takzvanou kulturní invazi. Vlivem médií a informačních technologií dochází k prudkým společenským změnám a společnosti jsou pak vystavena kulturním a sociálním šokům.¹⁸

2.1.4 Globální problémy

Francouzský ekonom **J. F. Rischard**, zastávající mezi lety 1998 až 2005 post zástupce ředitele Světové banky pro Evropu, se pokusil v roce 2003 vypsát konkrétní problémy současného světa. Výsledkem byl výčet dvaceti nejzřetelnějších problémů, s nimiž se společnosti potýkaly a které je potřeba vyřešit, než přerostou v globální krizi. Autor Rischard člení tyto problémy do tří skupin:

2.1.4.1 První skupina „Globální statky“:

V této skupině autor poukazuje na problémy pramenící z dopadů lidské činnosti na přírodu, zejména problémy související s nárůstem lidské populace, a tedy vyšších požadavků na přírodní zdroje. Spadá sem klimatická změna (například v podobě globálního oteplování), nadměrný rybolov, odlesňování, nedostatek vody, znečištění moří a ohrožení jejich biodiverzity.

2.1.4.2 Druhá skupina „Záležitosti vyžadující globální závazky“:

Obsahuje problémy jako je světová chudoba, zachování míru, prevence konfliktů a boj proti terorismu, vzdělání, nebezpečí světových pandemií, digitální nerovnost, předcházení přírodním katastrofám a zmírňování jejich následků.

2.1.4.3 Třetí skupina „Problémy vyžadující právní regulaci v globálním měřítku“:

Konkrétně se jedná o rekonstrukci daňového systému, technologickou regulaci, obchod s drogami, obchodní investice a pravidla volné soutěže, ochrana duševního vlastnictví, pravidla elektronického obchodování, pracovní podmínky a pravidla migrace.

¹⁷ DLOUHÁ, Jana & DLOUHÝ, Jiří & MEZŘICKÝ, Václav. ed. (2006). Globalizace a globální problémy.

¹⁸ EHL, Martin. (2001). Globalizace pro a proti.

Další dva závažné problémy, které autor do těchto základních skupin nezahrnuje, jsou nezaměstnanost a stárnutí populací.¹⁹

2.1.5 Řešení globálních problémů

Návrhy na řešení globálních problémů představuje koncept globálního Marshallova plánu z roku 2003. Tento koncept má realizovat cíle usnesení, přijaté na miléniovém zasedání OSN v roce 2000.²⁰ Například se jedná o: snížení počtu lidí žijících za méně než jeden dolar na den na polovinu; možnost úplného základního vzdělání pro všechny děti; podpora dosažení rovného postavení žen; snížení dětské úmrtnosti na třetinu; podstatné zlepšení zdravotního stavu matek; obrácení trendů výskytu HIV/AIDS, malárie a dalších epidemických chorob; snížení počtu lidí, kteří nemají přístup k čisté vodě. Dále se cílí na zřízení nového partnerství pro rozvoj: zaprvé, rozvoj světového obchodního a finančního systému, za druhé rozvoj aktivity k překonání chudoby (tj. zajištění cenově dostupných léků a všeobecného přístupu k moderním technologiím).

Nejdůležitější formou udržování a nastolování globální stability je strategie udržitelného rozvoje, která byla poprvé navržena v roce 1992. Jak sám název napovídá, jedná se doporučení, aby vlády přijaly opatření ve všech relevantních oblastech, což by umožnilo udržitelný rozvoj. Strategie by měly obsahovat tři pilíře: ekonomické, sociální a environmentální. Jedná se o měření spotřeby takzvané ekologické stopy a přizpůsobování spotřeby limitům takzvaného environmentálního prostoru.²¹

2.1.6 Jevy globalizace

Globální kapitalismus a flexibilita jeho organizace sebou přinášejí strukturální změny a technické inovace; s těmi je ale spojený také další nárůst nezaměstnanosti a segmentace trhu práce na jádrový a periferní. Tyto aspekty vedou k sociální polarizaci společnosti.

Podle tvrzení médií by se mohlo zdát, že hlavním globálním kulturním trendem je tzv. amerikanizace. Nicméně primárním směřováním v globální éře je technologizace, neboli

¹⁹ DLOUHÁ, Jana & DLOUHÝ, Jiří & MEZŘICKÝ, Václav. ed. (2006). Globalizace a globální problémy.

²⁰ DLOUHÁ, Jana & DLOUHÝ, Jiří & MEZŘICKÝ, Václav. ed. (2006). Globalizace a globální problémy.

²¹ DLOUHÁ, Jana & DLOUHÝ, Jiří & MEZŘICKÝ, Václav. ed. (2006). Globalizace a globální problémy.

zavádění a využívání moderních technologií v tradičním prostředí, které má daleko zásadnější vliv. Ten vyplývá zejména ze skutečnosti, že ačkoliv některé regionální kultury vykazují značnou odolnost vůči (západním) ideologiím, tj. hlavně liberalismu, avšak technologizaci svého tradičního prostředí a postupů, které kontakt se západem přináší, se nebrání.²²

2.1.6.1 Náboženství

Dalším z globálních jevů je reprivatizace a repolitizace náboženství – tedy celosvětový návrat náboženství do veřejného a politického života.

V procesu globalizace se také mění sociální role náboženství a směřuje se k religiózní pluralitě. Mnohdy zaniká monopolní postavení náboženských organizací a relativizují se jejich nároky na univerzalitu. S tím souvisí také projevy náboženského individualismu a alternativní formy náboženství.

V pluralitní společnosti vznikají nové podoby tradičních náboženství, retrospektivně ovlivňující původní komunity, přičemž některé reakce na globalizaci probouzejí náboženský fundamentalismus. Zároveň se posiluje vliv globálních náboženských vůdců.

Globalizace působí na vzájemný kontakt náboženství, čímž se často posiluje splývání odlišných věroučných prvků v jeden celek (tzv. synkretismus), podobně jako vznikem vícečetných náboženských identit. Rostou snahy o mezináboženský dialog a za určitých okolností vede kontakt různých náboženství ke střetům.²³

2.1.6.2 Globálně vládnoucí maskulinita²⁴

Gender coby definice označuje očekávané chování mužů a žen a jedná se o askriptivní roli. To znamená, že gender sám o sobě je relativní, různé kultury k němu přistupují odlišně. Genderová nerovnost je v globalizovaném světě očividná. Podle statistik připadají na ženy dvě třetiny odpracovaných hodin na světě, ačkoliv přitom ženy vlastní pouze cca 1 až 2 % světového majetku. Až 70 % lidí stížených chudobou tvoří ženy, které jsou také málo zastoupeny ve

²² DLOUHÁ, Jana & DLOUHÝ, Jiří & MEZŘICKÝ, Václav. ed. (2006). Globalizace a globální problémy.

²³ DLOUHÁ, Jana & DLOUHÝ, Jiří & MEZŘICKÝ, Václav. ed. (2006). Globalizace a globální problémy; s. 292.

²⁴ DLOUHÁ, Jana & DLOUHÝ, J. & MEZŘICKÝ, V. ed. (2006). Globalizace a globální problémy; s. 237-253.

vrcholné politice – pro představu uveďme, že pouze 4 % ze všech nejvyšších představitelů států tvoří ženy.

Někteří zastánci globalizace věří, že globalizační proces má potenciál zmírnit rozdíly mezi muži a ženami, a to primárně otevřením nových možností na trhu práce. Naopak odpůrci globalizace naopak argumentují tím, že ženy jsou v důsledku využívány pouze jako levná pracovní síla.²⁵

26

2.1.7 **Budoucnost**

V naší blízké budoucnosti se budeme muset vypořádat s důležitými globálními otázkami, např. jaké jsou dopady demografických změn, jak vyřešit nerovnoměrný rozvoj ve světě, jakož i problematika ochrany životního prostředí. Zde budeme muset překonat stávající systém, definovat si nové cíle a najít řešení pro celý svět.

„Velkou civilizační výzvou se tak stává nastolení nového světového řádu, který bude geograficky vyváženější, ekonomicky efektivnější, sociálně spravedlivější a ekologicky udržitelný.“²⁷

2.2 **Kultura**

Dalším základním pojmem, kterým se budeme zabývat, je kultura. S globalizací kultury budeme pracovat později, nejprve musíme kulturu jako pojem blíže charakterizovat a v celistvosti představit její koncept.

V obecném, resp. širokém vymezení nazýváme kulturou vše, co je produktem lidské činnosti, ale v této práci se budu zabývat primárně užším a snadněji pozorovatelným vymezením kultury – takzvanou „duchovní kulturou“. Jedná se o specificky lidskou činnost, která je tvůrčí a neslouží bezprostředně k uhájení vlastního života.

²⁵ EHL, Martin. (2001). Globalizace pro a proti.

²⁶ DLOUHÁ, Jana & DLOUHÝ, J. & MEŽŘICKÝ, V. ed. (2006). Globalizace a globální problémy.

²⁷ CARROUÉ, Laurent & BOISSIÈRE, Aurélie. (2021). Atlas globalizace: jedna Země, mnoho světů.

„...pro jednotlivce je duchovní kultura současně sférou, která mu umožňuje uspokojení podstatné části jeho potřeb jako osobnosti, jako tvořivé bytosti.“²⁸

Jako lidé produkujeme kulturu proto, abychom dali smysl všemu, co děláme, cítíme, co si myslíme a v co věříme – a zároveň abychom mohli tento nalezený smysl sdílet s ostatními. V tomto ohledu je kultura součástí lidské přirozenosti. Bez kultury by lidé nebyli schopni chápat sami sebe, ostatní, nebo svět, ve kterém žijí.²⁹ Můžeme o kultuře přemýšlet jako schématu zanechaném pro jednotlivce ke společnému sdílení, adoptování či odmítnutí. Ať je tomu jakkoli, Hearn prohlásil:

„... culture is not a private affair – it is by definition shared, however imperfectly, with other people.“³⁰

Tedy volně přeloženo: *„Kultura není soukromou záležitostí a je již svou definicí sdílená, jakkoliv nedokonale, s ostatními lidmi.“*

Tradičně hovoříme o hodnotově založeném pojetí kultury, kdy se kultura dělí na vysokou a nízkou. Jako „vysokou kulturu“ označujeme dominantní elitistickou formu, konkrétně literaturu a umění. Tato forma je „dominantní“ v tom smyslu, že bývá sdílená minoritní skupinou lidí s nejvyšší socioekonomickou mocí.³¹

Nízká, též zvaná „populární“, kultura často využívá klišé a opakování; její orientace směřuje na masové publikum, proto musí být také snadno stravitelná. Populární kultura je široce distribuována a je spojena s masovými médii (televize, film, nebo tisk), má komerční základ a je produkována jako komodita sloužící ke generování zisku.³² Příkladem může být móda, *populární* hudba, či sporty. I přesto, že tyto hranice již nejsou jasně rozděleny, stále se jedná o užitečný způsob diferenciací, který zachycuje sílu kulturní dynamiky v určitém kontextu.

Ve svém díle zabývajícím se třídními nerovnostmi zavedl francouzský sociolog **Pierre Bourdieu** (1986) termín „kulturní kapitál“. Koncept „kulturního kapitálu“ podle Bourdieuho je

²⁸ Sociologická encyklopedie [online]. 2018 [cit. 2023-03-12].

²⁹ CROZET, Chantal (2017). Globalization and Culture.

³⁰ HEARN, J. (2006). Rethinking nationalism - a critical introduction. Str. 170.

³¹ CROZET, Chantal (2017). Globalization and Culture.

³² ZÁLEŠÁK, Jan. VYSOKÁ A NÍZKÁ (VIZUÁLNÍ) KULTURA [online].

založen na jednotlivcově socioekonomickém zázemí a na úrovni dosaženého vzdělání, které určují jeho místo v sociální hierarchii. Zahrnuje všechny tři dimenze kultury, tedy *ztělesnění*, *objekty* a *instituce*. Například přízvuk je *ztělesněním* kultury, majetek jako například dům je *objektem* kultury a *instituce* mohou být ztělesněny dosaženým vzděláním.³³

Koncepty vysoké a nízké kultury jsou pro porozumění tomuto fenoménu jistě klíčové, avšak nedají nám tu jedinou správnou odpověď. Pro pochopení je třeba se zaměřit také na jiné charakteristiky, které *kultura* jako pojem má.

Akademici, obzvláště pak antropologové, se ptou, zda je kultura statická (neboli objektivní) či dynamická (tj. subjektivní). Esencialismus chápe kulturu jako statickou a neuznává fakt, že všechny kultury mají různé variace, jsou dynamické a mění se uvnitř sebe sama. Tento přístup byl často používán nacionalistickými politickými proudy ke zvýraznění perspektivy určité kultury.³⁴

Tento statický náhled na kulturu (také nazývaný jako modernistický) reprezentuje vědeckou a deskriptivní interpretaci kultury, poprvé vyslovenou britským antropologem **Edwardem Burnettem Tylorem**. Pro Tylora byla kultura komplexní celek daných a jasně identifikovatelných atributů jako například znalosti, víra, umění, morálka, zákony a zvyky.³⁵

Pozdější dynamický náhled na kulturu (zvaný též subjektivní či postmodernistický náhled) je charakterizován v Geertzově (1973) rané tvorbě. Zaměřuje se hlavně na hledání podstaty kultury – nikoli na její popis a kategorizaci. Geertz píše:

„Man is an animal suspended in webs of significance he himself has spun. I take culture to be those webs and the analysis of it to be therefore not an experiential science in search of law but an interpretive one in search of meaning.“³⁶

³³ CROZET, Chantal (2017). Globalization and Culture.

³⁴ CROZET, Chantal (2017). Globalization and Culture.

³⁵ TYLOR, E. B. (1871). Primitive culture. J.P.Putman's Sons, New York.

³⁶ GEERTZ (1973). The interpretation of cultures- selected essays. Basic books, New York; str. 6.

Volně přeloženo: „*Člověk je zvíře zavěšené v sítích, které si sám upředl. Já považuji kulturu za tyto sítě a jejich analýzu nikoli za experimentální vědu hledající zákonitosti, ale za interpretativní vědu hledající hlubší významy.*“

Již od roku 1970 je postmoderní pohled na kulturu dominantní mezi akademiky, neboť jsou si vědomi, jak nespolehlivé jsou fixní meta-narativy na otázku, z čeho se skládá kultura. Někteří akademici navrhuji opustit moderní přístup úplně, neboť se obávají kulturní diskriminace, která je na tomto přístupu založena.

Intersekcionalní přístup, který se zabývá mnohonásobnou diskriminací, dobře zachycuje vztahy mezi mocí, kulturou, etnikem, třídou a genderem. Tato teorie byla poprvé popsána v díle právníčky a obhájkyně lidských práv **Kimberlé Crenshawové** (1991),³⁷ a to zejména v kontextu diskriminace a násilností vůči ženám. Intersekcionalita slouží jako analytický nástroj zkoumající kategorie rasy, třídy, genderu, sexuality, národnosti, schopnosti, etnicity a věku jako propojené a vzájemně utvářené. Jedná se o způsob pochopení a vysvětlení komplexity světa, lidí a lidských zážitků. Zkoumá jednotlivé kategorie jako navzájem provázané, ovlivňující svými vztahy celý sociální svět.³⁸

Dnes se intersekcionalita používá v mnohem širším rozsahu a v dalších kontextech – zejména tam, kde je potřeba porozumět dynamice mezi mocí a kulturními proměnnými. Jedním ze způsobů, jak odstranit kontroverzi související s otázkou „co je kultura“, je vrátit se ke konceptům kultury jako *dominantní, reziduální a vznikající* kultura – tedy tak, jak navrhoval v roce 1977 velšský literární teoretik a kulturolog **Rymond Williams**.³⁹ Je však třeba zdůraznit, že všechny tři formy se dále dělí na hmotné a nehmotné.⁴⁰

³⁷ CRENSHAW, K. (1991). Mapping the margins: intersectionality, identity politics, and violence against women of color.

³⁸ COLLINS, P. H., & Bilge, S. (2020). Intersectionality. John Wiley & Sons.

³⁹ WILLIAMS, R. (1977). Marxism and literature.

⁴⁰ CROZET, Chantal (2017). Globalization and Culture.

Za hmotné (resp. hmatatelné) aspekty kultury považujeme například francouzskou kuchyni, japonskou mangu nebo fyzické aspekty některých náboženských rituálů. Termínem *nehmotná kultura* naopak poukazujeme na méně nápadné kulturní aspekty, jako je víra, mýty, ideologie (politické, náboženské a další) a také na aspirace jednotlivých kultur. Nehmotná forma kultury se tedy uplatňuje zejména na subjektivní a nevědomé úrovni a je obtížnější ji zachytit.

Myšlenka *dominantní kultury* (Williams 1977) může pomoci vysvětlit nejen to, jak jsou dominantní sociální struktury udržovány, ale také jak mohou být napadené svými odpůrci. *Reziduální kultura* zase označuje vliv starých kulturních vzorců, tedy oněch archaických a zastaralých aspektů, které stále ovlivňují současnou kulturu. Tyto vzorce mohou být dále děleny podle toho, zda jsou dominantní či nikoliv.

*Vznikající kultura*⁴¹ reprezentuje nové kulturní myšlenky a praktiky – a to včetně těch, které jsou vyprodukovány minoritami ze všech úrovní společnosti, a které se postupně staly „mainstreamovými“. V západních zemích je dobrým příkladem kultura hippies z šedesátých let dvacátého století. Někteří také mohou argumentovat, že tato kultura se dnes změnila na *reziduální*, neboť je již zastaralá, ale zároveň stále ovlivňuje současnou západní kulturu. Jako příklad nové ideologické formy kultury (včetně jejich státních a lokálních variant) bychom mohli uvést ekologickou udržitelnost a zájem o životní prostředí.

K pochopení různých přístupů zachycování kultury je důležité si uvědomit, v jakém diskurzu se pohybujeme a jak velký rozdíl je mezi populárním, resp. veřejným, a akademickým výkladem těchto přístupů.

K porozumění kulturní globalizaci musíme nejprve porozumět povaze, důvodu a použití kultury. *Povaha kultury* je dynamická – jejím cílem je vytvořit smysl a sdílet ho, přičemž její použití je spojené s mocí, historií, personální subjektivitou, kolektivními identitami a dalšími proměnnými, jakými jsou například sociální kategorizace či již zmíněný gender. Je složité přesně kulturu definovat, ale zároveň je nemožné ji zcela ignorovat.⁴²

⁴¹ CROZET, Chantal (2017). Globalization and Culture.

⁴² CROZET, Chantal (2017). Globalization and Culture.

2.3 Internet

Další pojem, který musíme objasnit, je internet. Mnoho lidí si jej v dnešní době spojuje s pojmem globalizace jakožto fyzické znázornění propojení celého světa. Zároveň se jedná o technologii, kterou lze označit jako prvek Civilizace 1.0, tedy technologii budoucí celosvětové civilizace a kultury.

Definice termínu *internet* je mnoho, ale pro začátek můžeme použít definici z České terminologické databáze knihovnictví a informačních věd:

„[Internet je] Celosvětová počítačová síť pracující na základě protokolů TCP/IP, které umožňují komunikaci mezi veřejnými a soukromými sítěmi, na různých typech komunikačních médií (telefonní linky, optické kabely, kabelová televize, satelit apod.) a různých technických platformách (PC, Macintosh, pracovní stanice aj.). Tato komplexní globální síť sestává z tisíců dalších nezávislých sítí provozovaných vládními agenturami, výchovně vzdělávacími a výzkumnými institucemi a soukromými obchodními společnostmi. K základním službám internetu patří elektronická pošta, World Wide Web, FTP, diskusní skupiny, elektronické konference aj.“⁴³

Internet můžeme tedy definovat jako globální informační systém, který:

- je logicky propojen do jednoho celku pomocí adresy IP,
- je schopen podporovat komunikaci prostřednictvím rodiny protokolu TCP,
- nabízí veřejně nebo privátně dostupné služby vyšší úrovně.

Měli bychom také rozlišovat mezi **internetem** a **Internetem**. Zatímco *internet* s malým počátečním písmenem je pouze „sít' sestávající se alespoň ze dvou nebo více menších, vzájemně propojených a komunikace schopných sítí“, pak **Internet** s velkým písmenem je pouze jedna a opravdu jedinečná celosvětová „sít' sítí“.

⁴³ SKLENÁK, Vilém, CELBOVÁ, Ludmila. Internet.

2.3.1 Historie Internetu

Úplné počátky internetu nalezneme v šedesátých letech minulého století ve Spojených státech. V době vrcholící studené války se začaly objevovat myšlenky na vytvoření propojené sítě, která by umožnila udržet komunikaci a koordinaci mezi armádními složkami i v případě jaderného útoku. První popud byl tedy ryze vojenského charakteru. Všechny uzly v této síti měly být rovnocenné a schopné vysílat i přijímat zprávy. Zároveň tato síť měla fungovat i při vypadnutí několika různých uzlů.

První testovací síť byla instalována v roce 1968 v Národní výzkumné laboratoři ve Velké Británii. Následně vznikly první čtyři uzly i v USA, kde spojovaly tři univerzity a výzkumnou laboratoř. Tato síť byla označena jako ARPANET.⁴⁴

Vzhledem k pozitivním výsledkům praktického využití této sítě, vzrostl počet uzlů, které k ní byly připojeny. Roku 1971 se jednalo o šestnáct uzlů, o rok později to bylo již třicet sedm uzlů. Prvotní využívání této sítě bylo pro komunikaci pomocí elektronické pošty a první elektronické konference. Je tedy nesmírně zajímavé, že původ internetu nemá nic společného s počítači, ale s obyčejnou komunikací. V roce 1974 byly zveřejněny první protokoly TCP/IP.⁴⁵

Obrovský nárůst této sítě ilustruje i skutečnost, že už v roce 1983 – tedy zhruba patnáct let od vytvoření prvního prototypu – měla tato síť už pět set uzlů. V osmdesátých letech se také začínají objevovat další sítě jako například USENET nebo BITNET. Hranice milionu uzlů padla v roce 1992. S vývojem „sítě“ samotné se paralelně vyvíjely také různé protokoly a služby, které tuto síť využívaly, přičemž první prototyp tzv. www serveru byl představen roku 1990. Do roku 1993 představoval internet doménu především vědeckých a akademických kruhů, avšak od tohoto roku se začaly objevovat také první komerční firmy navázané na síť a internet se postupně začal integrovat do každodenního života běžného člověka.⁴⁶

⁴⁴ SKLENÁK, Vilém. Data, informace, znalosti a Internet.

⁴⁵ SKLENÁK, Vilém, CELBOVÁ, Ludmila. Internet.

⁴⁶ SKLENÁK, Vilém. Data, informace, znalosti a Internet.

O internetu se také někdy mluví jako o technologii civilizace typu 1.0, neboť propojuje svět na globální úrovni a nabízí přístup k digitálním znalostem úplně pro všechny a bez rozdílu. Tato kategorizace civilizace vychází z Kardašovovy škály.⁴⁷

2.4 Kardašovova škála

Kardašovova škála civilizací hodnotí vyspělost civilizace podle množství energie, kterou je daná civilizace schopna vyprodukovat a spotřebovat, přičemž nám nabízí jak teoretický, tak technologický základ, který by měla civilizace splňovat, aby se mohla nazývat „globální civilizací“. Po analýze požadavků na civilizaci 1.0 můžeme dospět k závěru, že to, co nám brání se posunout na vyšší úroveň, nejsou ani tak technologická omezení, jako spíše politické a ekonomické překážky.⁴⁸ Tato škála slouží především jako opěrný bod, ze kterého můžeme polemizovat o podobě celoplanetární civilizace a její kultury.

V šedesátých letech dvacátého století sovětský astronom **Nikolaj Kardašov** popsal a klasifikoval civilizace podle množství energie, kterou dokáží vyprodukovat.⁴⁹ Původně definoval tři základní kategorie – tedy civilizace typu I, II a III (viz Tabulka 1).⁵⁰ Tato škála je hlavně teoretická, dnes se uplatňuje zejména ve vědecko-fantastické literatuře, v projektu SETI (*Search for Extra-Terrestrial Intelligence* – hledání mimozemské inteligence pomocí rádiové komunikace) a ve futurologii (tj. vědě o zkoumání možné budoucnosti).

Tabulka 1: Typy civilizací podle výkonu, originální tabulka (Gray 2020)

Typ	Popis Civilizace	Výkon (W)
I	Země 1964	$\sim 4 \times 10^{16}$
II	Stelární	$\sim 4 \times 10^{26}$
III	Galaktická	$\sim 4 \times 10^{37}$

⁴⁷ ZHANG, A., Yang, J., Luo, Y., & Fan, S. (2022). 2060: Civilization, Energy, and Progression of Mankind on the Kardashev Scale.

⁴⁸ ZHANG, A., Yang, J., Luo, Y., & Fan, S. (2022). 2060: Civilization, Energy, and Progression of Mankind on the Kardashev Scale.

⁴⁹ ZHANG, A., Yang, J., Luo, Y., & Fan, S. (2022). 2060: Civilization, Energy, and Progression of Mankind on the Kardashev Scale.

⁵⁰ GRAY, R. (2020). The Extended Kardashev Scale. *The Astronomical Journal*.

Kardašova škála nám umožňuje dobře charakterizovat vyspělé civilizace podle množství energie, které jsou schopny využít.

Výkon v tabulce představuje množství energie, jíž daná civilizace dokáže vyprodukovat v jeden moment. Tato škála byla později rozšířena ještě o kategorie 0 a IV. Tyto rozšířené kategorie spolu s odhadovanou produkcí a spotřebou energie jsou zachyceny v následující tabulce 2.

Jedním z důvodů vytvoření této klasifikace bylo ukázat, že přenos většího množství informací přes celou galaxii by vyžadoval množství energie, kterou stávající civilizace nemá k dispozici – nicméně civilizace na galaktické úrovni by potřebné enormní množství energie k dispozici měla.

Ačkoli by se mohlo zdát, že produkce energie pro stelární a galaktickou civilizaci jsou nadmíru vysoké, Nikolaj Kardašov vypočítal, že bychom těchto úrovní měli být schopni dosáhnout za 3200 a 5 800 let za předpokladu ročního nárůstu produkce energie o jedno procento.

Tato teorie byla také mnohokrát modifikována. Například americký astronom Carl Sagan⁵¹ navrhl použití desetinného místa a arabských číslic (tedy typ 1.0 pro 10^{16} a typ 1.1 pro 10^{17}), aby bylo možné pracovat přesněji. Sagan tuto škálu charakterizoval jako „energii, kterou je civilizace schopná použít pro komunikaci“.

Další z věhlasných astronomů, Argentinec Guillermo Lemarchand,⁵² do jisté míry použil Saganovu decimální stupnici – nspecifikoval však, že by se jednalo o energii potřebnou pro komunikaci. Popsal Kardašovu škálu a civilizační typ 1 jako „téměř současnou planetární civilizaci s energetickou kapacitou odpovídající solární izolaci na Zemi.“⁵³

Tabulka 2: Typy civilizací podle vyprodukované energie/výkonu (Power), Rozšířená upravená tabulka (Gray 2020)

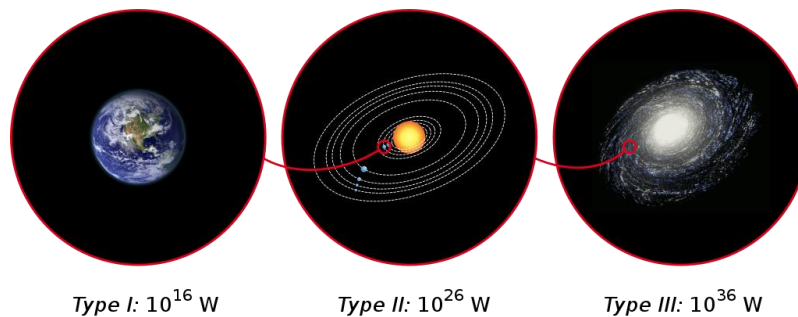
Typ	Popis civilizace	Energie (W)
0.0	Biologická	10^6
1.0	Planetární	10^{16}
2.0	Stelární	10^{26}
3.0	Galaktická	10^{36}
4.0	Vesmírná	10^{46}

⁵¹ SAGAN, C. (1973). The Cosmic Connection: An Extraterrestrial Perspective (New York: Doubleday)

⁵² LEMARCHAND, A. (1994). SETIQuest, str. 4.

⁵³ GRAY, R. (2020). The Extended Kardashev Scale. The Astronomical Journal.

- Civilizace typu I je popisována jako planetární, neboť by měla být schopna využít veškeré zdroje své domovské planety.
- Civilizace typu II by měla být schopna využít veškeré zdroje své domovské hvězdy.
- Civilizace typu III by měla být schopna využít veškeré zdroje své domovské galaxie.
- Poslední krajně teoretická civilizace typu IV by měla být schopna využít veškeré zdroje ve vesmíru.

Obrázek 3: Tři stupně Kardašovy škály

2.4.1 Jednotlivé civilizace

Typ civilizace 0.0 (tedy 10^6 W) nebyl zmíněn Kardašovem, Saganem nebo Lemarchandem, ale jedná se o přirozené rozšíření intervalu 10^{10} . Oproti ostatním obrovským výkonům jeden megawatt není mnoho a rovná se přibližně metabolickému výkonu dvou modrých velryb. Takže několik tisíc lidí by mělo svalový výkon jednoho megawattu, avšak mezihvězdná komunikace nebude vycházet pouze z metabolického výkonu. Fosilní paliva jako energetický zdroj biologického původu z pohledu planetární civilizace pokrývala v roce 2015 přibližně 85 % veškeré světové energetické potřeby a dává tedy smysl označit nižší část stupnice jako *biologickou*. Planetu Zemi v roce 2015 bychom mohli označit typem 0.72.

Planetární civilizace typu 1.0 s výkonem 10^{16} je přibližně srovnatelná s planetární izolací, tedy využitím veškerého slunečního záření dopadajícího na Zemi v daný moment. Avšak tato civilizace je stále zranitelná a je možné, že zanikne (sebezničení, prostředí).

Výkon 10^{26} stelární civilizace vychází z výkonu luminiscence Slunce. Existuje několik návrhů, jak zachycovat solární záření jinak než na povrchu planety. Například pomocí satelitů⁵⁴ nebo hypotetické Dysonovy sféry.⁵⁵ Jedná se o metodu, jak získávat veškerou energii Slunce. Slunce je v tomto konceptu obklopeno obíhajícími objekty (podobně jako roj), které tuto energii zachycují. Z tohoto konceptu vychází teorie, že je možné detekovat další civilizace vypočítáním úbytku světelné energie.⁵⁶

Je značně obtížné si představit zachycování veškerého slunečního záření, ale existují i návrhy, jak získat ještě více energie – například extrakcí a slučováním vodíku z hvězdy nebo z planet typu plynného obra.⁵⁷

Produkce energie civilizace hvězdného typu 2.0 bychom měli dosáhnout v roce 4968, pokud by se naše roční energetická produkce od roku 2015 zvedla každý rok o 1 %. Vysílání, které by bylo možné detekovat přes Galaxii, by mělo být možné na škále mezi planetární a hvězdnou civilizací.

V současné době probíhají pokusy o detekci mega-staveb jako je například Dysonova sféra jako důkaz jiných civilizací.⁵⁸

Tabulka 3: Historický vývoj (Kardaševova škála. In: Wikipedia)

Typ	Civilizace	Množství využití energie
0,25	Římská říše	10^8 W
0,5	Svět v době průmyslové revoluce	10^{11} W
0,72	Současný svět	10^{13} W

⁵⁴ O'NEILL, G. K. (1979). Space Resources and Space Settlements, ed. J. Billingham & W. Gilbreath, NASA SP-428.

⁵⁵ DYSON, F. J. (1960). Sci, 131, 1667; DOI: 10.1126/science.131.3414.1667.

⁵⁶ WRIGHT, Jason (2020). Dyson spheres. Serbian Astronomical Journal (200), 1–18.

⁵⁷ CRISWELL, D. R. (1985). In Interstellar Migration and the Human Experience.

⁵⁸ GRAY, R., (2020). The Extended Kardashev Scale. The Astronomical Journal.

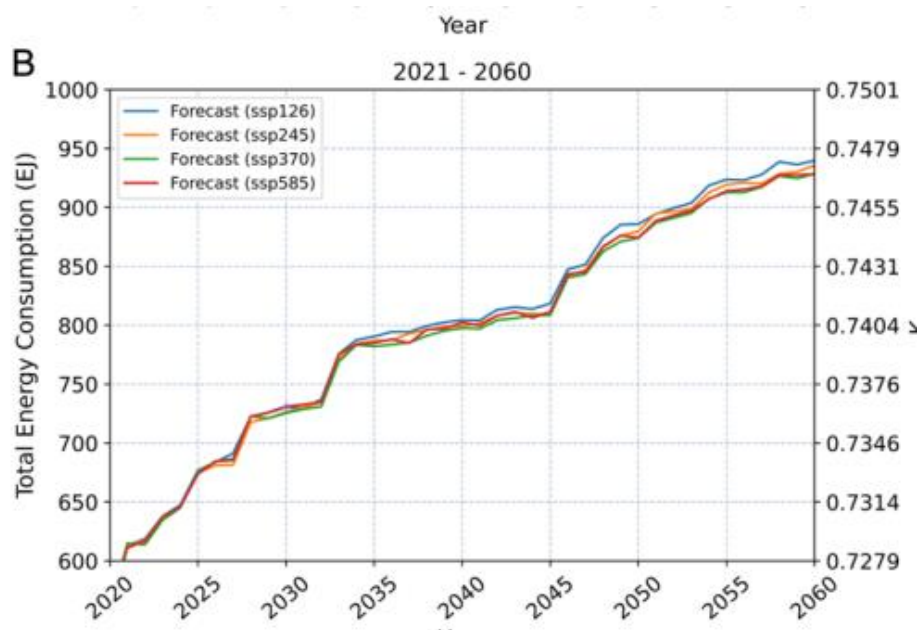
Na galaktické úrovni se nepředpokládá existence jedné dominující civilizace, nýbrž existence několika nezávisle na sobě vyvinutých civilizací nebo Dysonovy struktury okolo všech či většiny hvězd; další možností je generování energie pomocí černé díry.⁵⁹

Tabulka 4: Spotřeba energie podle Kardarašovy škály ve 20. a 21. století

Rok	Výroba energie		Kardarašova škála
	[exajouly / rok]	[terrawaty]	
1900	21	0,67	0,58
1970	190	6	0,67
1973	260	8,2	0,69
1985	290	9,2	0,69
1989	320	10	0,7
1993	340	11	0,7
1995	360	12	0,7
2000	420	13	0,71
2001	420	13	0,71
2002	430	14	0,71
2004	440	14	0,71
2010	510	16	0,72
2030	680	22	0,73 (předpoklad)

⁵⁹ INOUE, M., & Yokoo, H. (2011). JBIS, 64, 58.

Díky vývoji umělé inteligence (AI) a machine learning (ML) můžeme předpovídat mnohem přesněji budoucí vývoj. Viz obrázek 4.

Obrázek 4: Graf: Odhadovaný vývoj 2021-2060 (Zhang 2022)

2.4.2 Kritika

Kardašova škála je často používána ve futurologii, ale jinak se jedná o velmi teoretický koncept, který se zabývá hlavně technologickými aspekty budoucí celoplanetární civilizace a opomíjí kulturní a environmentální dopady. Mluví o využití veškerého slunečního záření dopadajícího na Zemi v daný okamžik, ale již neřeší, že to je zcela neslučitelné s kvalitním životem na Zemi.

2.4.3 Zdroje energie

Vzhledem k současné struktuře lidské civilizace a našim možnostem postoupit dále na Kardašově stupnici, je nutno se oprostít od neudržitelných metod extrakce energie a přejít na efektivnější a obnovitelné zdroje. Alarmujících 80 % energetické spotřeby je v současné době pokryto fosilními palivy, což je z dlouhodobého hlediska neudržitelné pro další rozvoj.⁶⁰

⁶⁰ ZHANG, A., Yang, J., Luo, Y., & Fan, S. (2022). 2060: Civilization, Energy, and Progression of Mankind on the Kardashev Scale.

Avšak přechod na obnovitelné zdroje energie čelí vlastním problémům. Alespoň v blízké budoucnosti bude tento přechod složitý kvůli technologické nezralosti a známým nevyhnutelným limitům těchto technologií.⁶¹

Další potenciálně slibnou alternativou by mohla být nukleární fúze. Výhodou této technologie je téměř nevyčerpatelný čistý zdroj energie. V současné době probíhá několik na sobě nezávislých experimentů, a pokud by se podařilo tuto technologii uvést do provozu, znamenalo by to obrovský krok kupředu pro celou naši civilizaci.⁶²

⁶¹ ZHANG, A., Yang, J., Luo, Y., & Fan, S. (2022). 2060: Civilization, Energy, and Progression of Mankind on the Kardashev Scale.

⁶² ZHANG, A., Yang, J., Luo, Y., & Fan, S. (2022). 2060: Civilization, Energy, and Progression of Mankind on the Kardashev Scale.

3 Vztahy a procesy globalizace, internetu a kultury

V této části práce se budeme zabývat procesy a jevy, které doprovázejí nebo jsou jinak pevně spojeny s již definovanými termíny globalizace, kultura a internet. Budeme analyzovat vztahy mezi těmito termíny na základě studií různých autorů a pokusíme se ukázat, jaké dopady by mohla globalizace mít.

3.1 Globalizace a kultura

Kulturní rozměr globalizace (neboli kulturní globalizace) odkazuje na cirkulaci a sdílení myšlenek – jako lidé produkujeme kulturu a hodnoty v mezistátním prostoru a jejich vliv zvyšuje sociální kontakty, přičemž tento aspekt údajně vede k pozitivnější propojenosti mezi kulturami. Reflexe toho, jak byla kultura chápána a používána v minulosti, nám pomáhá porozumět problémům spojeným s globální cirkulací a sdílením kultury.⁶³

3.1.1 Planetární kultura

Globalizace je také typem kultury. V dnešní době se prosadila a dále se rozrůstá tzv. kultura třetího typu – tedy jakási nadnárodní „hyperkultura“, kterou **Gilles Lipovetsky** s **Jeanem Serroym** nazvali „světokulturou“ (culture-monde).⁶⁴

Tento pojem označuje revoluci ve sféře informačních a komunikačních technologií, jakož i vznik nadnárodních sítí a expanzi kulturního průmyslu. Ve *světokultuře* už kultura není jen povznesenou znakovou nadstavbou; nyní aktivně přetváří hmotný svět výroby a obchodu. Světokultura nastupuje, když se ekonomika promění v kulturu a kultura prostoupí komerci. V planetární kultuře nastupuje vláda kosmopolitní univerzality skrze neustálé změny a hojnost informací, přičemž na jejich rozšiřování se významně podílí nejen reklamy, ale také filmy.

I dnes je stále kultura tím, co do života vnáší jasný řád a dává životu smysl, neboť jej rámuje souborem božstev, pravidel, hodnot a symbolických soustav. Světokultura působí oproti této starobylé logice zcela opačně: do naší existence a našeho vědomí vnáší neustálou dezorganizaci a nedostatek řádu, rozbíjí všechny systémy záchytných bodů a stírá hranice mezi „my“ a „oni“.

⁶³ CROZET, Chantal (2017). Globalization and Culture.

⁶⁴ JUVIN, Hervé & LIPOVETSKY, Gilles. (2012). Globalizovaný Západ.

Jistoty tradičních kultur nahrazuje sílící rozpad, individualismus a nejistota. Světokultura nám také přináší časovou a prostorovou kompresi, protože i dění na opačném konci zeměkoule nás ovlivňuje.

A tak vyvstává otázka, zda nejnovější období modernizace přináší kulturní a mezinárodní sjednocení nebo zda se naopak stává střetem civilizací. Vlastně nejde o konec civilizace, ani konec kultury, nýbrž o jinou kulturu – světokulturu – jež plodí vlastní kulturní významy, zásady a mýty. Symboliku již neutváří náboženství ani genealogické vztahy nýbrž tzv. trh.⁶⁵

3.1.2 Globalizace kultury

Globalizace, podobně jako kultura, je velice diskutovaný a obtížně definovatelný koncept; je příliš komplexní, než abychom jej mohli analyzovat v jediném rámci. Nejedná se o studium v rámci jedné disciplíny, ale v rámci všech disciplín. Odborníci se obecně shodují, tedy alespoň v literatuře, na jednom faktu: totiž že kulturní globalizace zintenzivňuje sociální interakce mezi kulturami a že současné formy globální kulturní interakce jsou na zcela jiné úrovni („order“) než jak tomu bylo v minulosti. Je to výsledek globální migrace, většího přístupu k masovým médiím a také nových komunikačních technologií.⁶⁶

Indicko-americký antropolog **Arjun Appadurai**⁶⁷ tuto úroveň, resp. řád popisuje jako „*filled with ironies and resistances*,“ tedy plnou ironie a odporu. Zde má na mysli, že dopady globalizace na kulturu jsou doprovázeny problémy a protichůdnými názory téměř v každé zemi na světě. Ačkoli globalizace má jistý nepopíratelný homogenizační efekt na kulturu, je tento efekt zažíván a ovlivňován lokálními kontexty. Může tedy spíš oživit lokální kulturní praktiky, než že by je nahradil – obzvláště, pokud je globalizace kultury považována za hrozbu nebo produkuje formy kulturní hybridizace. Jedná se o dva různé procesy, které R. Robertson⁶⁸ nazývá *glocalizací*.

Napětí mezi homogenitou a heterogenitou (resp. hybriditou či diverzitou) kultury je poměrně běžné, obzvláště pak v souvislosti s kulturní globalizací. Zdrojem tohoto napětí je fakt, že

⁶⁵ JUVIN, Hervé & LIPOVETSKY, Gilles. (2012). Globalizovaný Západ; s. 11 – 30.

⁶⁶ CROZET, Chantal (2017). Globalization and Culture.

⁶⁷ APPADURAI, A. (1996). Modernity at large: cultural dimensions of globalisation, str. 28.

⁶⁸ ROBERTSON, R. (1997). Glocalization: time-space and homogeneity-heterogeneity.

kulturní globalizace je často vnímána hlavně jako westernizace, či dokonce amerikanizace světových kultur, čímž dochází k vytváření kulturní hierarchie zejména v ekonomických oblastech.

Appadurai⁶⁹ dále také poznamenal, že kulturní globalizace by měla zahrnovat nejen amerikanizaci dalších kultur, ale měla by také zvážit další případy dominance jedné kultury nad druhou. Jedná se například o japonizaci korejské kultury nebo porušování lidí v Arménii a pobaltských republikách.

Marin⁷⁰ datuje počátek kulturní westernizace do dob křížových výprav a prvních objevných cest Evropanů do Afriky a Ameriky. Argumentuje tím, že tyto objevy započaly globalizaci ekonomiky a vedly k nastolení kapitalistického/neoliberálního modelu, tak jak ho známe po celém světě.

Stejně jako kultura v národním kontextu, také kulturní globalizace v sobě nese hmotné a nehmotné prvky. Příkladem hmatatelných důsledků jsou nadnárodní řetězce firem jako je Kentucky Fried Chicken, McDonald nebo Starbucks, jak popsal americký sociolog George Ritzer,⁷¹ přičemž jeden z důsledků je tzv. *mcdonaldizace* společnosti.

Dalším příkladem je zvýšené množství migrantů, resp. zvýšená přítomnost kulturně odlišných lidí, alespoň tedy v západních zemích (Martin 1985).⁷² Tento typ multikulturalismu může napomoci k většímu porozumění a ocenění mezi kulturami, ale může také vést k nadvládě dominující kultury.

Například antropolog **Ghassan Hage** (1998)⁷³ zkoumal „fantazie bílé nadvlády“ v Austrálii a ukázal tak limity multikulturalismu, konkrétně v případě, kdy je jedna kultura pouze tolerována, ale nikoliv integrována. Když hovoříme o migraci, je faktem, že kultura a prostor (tedy státy) už nejsou nutně spojeny. Jedná se o tzv. *deteritorializaci*, tedy odstranění dané kultury ze svého původního fyzického prostředí a její vložení do nového kontextu.

⁶⁹ APPADURAI, A. (1996). *Modernity at large: cultural dimensions of globalisation*; str 32.

⁷⁰ CROZET, Chantal (2017). *Globalization and Culture*.

⁷¹ RITZER, G. (1993). *The McDonaldization of society*.

⁷² MARTIN, J. (1985). *The migrant presence*, Allen & Unwin, Sydney.

⁷³ HAGE, G. (1998). *White nation: fantasies of white supremacy in a multicultural society*.

Termín *reterritorialization* se používá, pokud se migrantská kulturní komunita stane součástí lokální kultury. Příklady této deterritorializace kultury můžeme nalézt třeba v New Yorku (irská kultura) či obecně v Německu (turecká kultura).

Dále také musíme zmínit roli mezinárodních masových médií, satelitní televize a dalších komunikačních technologií, které jsou obecně považovány za primární důvod globální masové kultury, vedoucí k diskurzům, které vysílají po celém světě. Termín „masová kultura“ se primárně vztahuje k chování, myšlenkám a hodnotám, které vznikají na základě vystavení stejnému médiu.⁷⁴

Akademici se nemohou shodnout, do jaké míry ovlivňují globální masová média jednotlivce a společnosti. **Sparks** (2000) argumentuje tím, že žádné masové médium nemůže být tak rozšířené, aby dokázalo dosáhnout na většinu lidí v globálním měřítku. To je však sporné, a to vzhledem k tomu, že dnes stále více lidí má přístup k internetu a dalším technologiím, přístupným téměř po celém světě. Avšak existují i argumenty, že masová média a nové technologie jsou ovlivněny a transformovány na lokální úrovni, čímž dochází k hybridizaci. Tento argument podporuje také profesor politologie hamptonské univerzity **Stephen Magu** (2015):

„... cultures are not 'victims' of globalisation or the proliferation of mass media. Cultures actively adopt and integrate globalization's technological artefacts. Globalization's positive effects are dynamic and span cultural interactions and permeate structures of authority at personal, national and global levels.“⁷⁵

Tedy: „...kultury nejsou obětmi globalizace nebo masových médií. Kultury aktivně adaptují a integrují globalizační technologické artefakty. Pozitivními efekty globalizace jsou dynamika a rozsah kulturních interakcí, jakož i pronikající struktury autority na osobních, státních a globálních úrovních‘.

⁷⁴ RITZER, G. (1993). The McDonaldization of society.

⁷⁵ MAGU, S. (2015). Reconceptualizing cultural globalisation: connecting the "cultural global" and the "cultural local". Str. 630.

Appadurai tvrdí, že představivost získala novou roli a moc v sociálním životě, a to zejména v důsledku vlivu masových médií na jednotlivce. Argumentuje tím, že stále více obyčejných lidí má přístup ke značnému a stále se měnícímu množství alternativních životů. Tato možnost může být jak posilující, tak problematická.

„More persons throughout the world see their lives through the prisms of the possible lives offered by mass media in all their forms. That is, fantasy is now social practice, it enters, in a host of ways, into the fabrication of social lives for many people in many societies.“⁷⁶

Tedy: *„Stále více lidí po celém světě vidí své životy skrze možnosti nabízené masovými médii ve všech jejich formách. Fantazie je nyní sociální praktikou, vstupuje mnoha způsoby do života mnoha lidí v různých společnostech.“*

Osvobození individuální představivosti je vlastní globálnímu kulturnímu růstu a bezesporu ovlivňuje naše pojetí sebe sama a naší identity.

3.2 Jazyk, kultura a globalizace

Jazyk je velmi podstatným prvkem, který je vlastní každé kultuře a na kterém je samotná kultura založena. Díky němu může probíhat komunikace nejen mezi mluvčími jednoho, ale i mezi mluvčími různých jazyků po celém světě. Jazyk ovšem neslouží pouze ke komunikaci, ale tvaruje i naše myšlení a náš pohled na svět.

Komunikace, jazyk a kultura jsou velmi úzce propojeny, neboť lidé kategorizují a vyjadřují své zážitky skrze lingvistické a kulturní filtry. Avšak vztahy mezi těmito filtry jsou značně komplexní a je velmi obtížné je dokonale popsat.

Prvním problémem je, že většina lidí mluví více jazyky.⁷⁷ To znamená, že používají různé lingvistické a kulturní filtry, které jsou jim v komunikaci k dispozici. Tímto procesem vytvářejí unikátní subjektivní reality a identity.

⁷⁶ APPADURAI, A. (1996). Modernity at large: cultural dimensions of globalisation. Str. 53-54.

⁷⁷ CROZET, Chantal. (2017). Globalization and Culture.

Za druhé, z globálního hlediska se vztah mezi jazykem a kulturou stává stále méně vztahem jeden na jednoho, ale mění se do vztahu jeden na mnoho. Tím je myšleno, že jeden jazyk může vyjádřit a reprezentovat různé kultury. Zde je samozřejmě nejjasnějším příkladem angličtina, která reprezentuje a vyjadřuje kultury po celém světě.⁷⁸

„To poskytuje důkaz procesu globalizace, ve kterém se angličtina nejen sama mění, ale také koexistuje s jinými jazyky, ze kterých pochází její smíšený charakter. Je to důkaz jazykových kontaktů.“ (Bhatia, Ritchie 2006; in Hsu 2008:181)

Kromě vzrůstajícího počtu lingvistických a kulturních hybridů mezi jednotlivci, je také důležité si uvědomit vliv globalizace na lingvistickou diverzitu. Tedy jak si jazyky vedou, jak se vyvíjejí mezi sebou a jak tyto změny na oplátku ovlivňují kulturu a její rozdílnosti.

V roce 1999 identifikoval lingvista George Weber deset nejvýznamnějších světových jazyků za použití těchto kritérií: množství mluvčích (jak rodilých, tak i sekundárních), země a populace používající daný jazyk, počet majoritních vědeckých odvětví používající tento jazyk, ekonomická síla zemí používajících danou řeč a socio-literární prestiž. Pravděpodobně stále platná Weberova klasifikace uvádí deset nejvlivnějších jazyků v tomto pořadí: angličtina, francouzština, španělština, ruština, arabština, čínština, němčina, japonština, portugalština a Hindu/Urdu.⁷⁹

Lingua franca moderního světa je zcela jistě angličtina. Co se týče globálního vlivu, je oproti dalším světovým jazykům stále ve vedení. Nicméně pouze jeden ze čtyř anglických mluvčích je rodilým mluvčím. Angličtina tak do značné míry přispívá ke snižování jazykové diverzity po celém světě – ale ani angličtině se nepovedlo zcela odstranit kulturní a lingvistickou diverzitu. To je také důvod proč „*All-Party Parliamentary Group on Modern Languages*“ varovala v roce 2014, že angličtina je sice nutností, avšak sama o sobě nestačí nejen pro mezinárodní obchod, ale ani pro další sociokulturní a politické benefity:

⁷⁸ CROZET, Chantal. (2017). Globalization and Culture.

⁷⁹ CROZET, Chantal. (2017). Globalization and Culture.

„English is an important world language, but the latest cutting-edge research shows that, in the 21st Century, speaking only English is as much of a disadvantage as speaking no English.“⁸⁰

Volně přeloženo: *„Angličtina je důležitý světový jazyk, ale nejnovější výzkumy ukazují, že v 21. století je znalost pouze angličtiny stejné znevýhodnění jako její neznalost.“*

Nicméně oněch deset zmíněných globálních jazyků představuje pouze úzký výběr ze stovek jazyků běžně vyučovaných ve vzdělávacích systémech po celém světě, a v kontextu dalších přibližně 7000 mluvených jazyků se skutečně jedná jen o pouhý zlomek. Předpokládá se, že alespoň polovina těchto mluvených jazyků zanikne s koncem 21. století. Což je obrovská ztráta, když uvážíme vztah mezi lingvistickou univerzalitou a biokulturní diverzitou.⁸¹

Jazyky s malým počtem mluvčích mají největší problém přežít v rámci globalizace a tlaku světových jazyků. Ztráta těchto jazyků vede ke ztrátě kulturních znalostí, přirozených pro dané lokální prostředí. Existují také argumenty, že ztráta těchto primitivních jazyků vede ke ztrátě nedocenitelných znalostí o tom, jak jazyky vlastně fungují coby znak našeho lidství, jakož i znalostí o vlivu jazyka na lidské myšlení.

Nesmírně důležité pro všechny minoritní jazyky je právo daný minoritní jazyk používat. Toto právo je existenciální a je úzce spojené s identitou a pojetí sebe sama. Z toho plyne zásadní problém globalizace – napětí mezi uchováváním lingvistické diverzity a s tím spojeného kulturního dědictví, a zároveň nezbytnou nutností úspěšné mezikulturní komunikace, která dnes probíhá hlavně v angličtině (ale i v dalších světových jazycích).⁸²

Kulturní globalizace má potenciál zvýšit i snížit lidskou propojenost. Důvod, proč tomu tak je, tkví ve zvýšeném množství globálních informací, vyžadujících schopnost najít a třídit užitečné informace mezi kulturami. Kultura představují abstraktní entity, které mezi sebou nekomunikují; to lidé jsou prostředníky mezikulturní interakce. Jenže lidská komunikace se neodehrává ve vakuu. V současné době spolu lidé komunikují stále komplexnějšími

⁸⁰ APPGML (2014). Manifesto for languages. Available at <https://www.britishcouncil.org>.

⁸¹ CROZET, Chantal. (2017). Globalization and Culture.

⁸² CROZET, Chantal. (2017). Globalization and Culture.

lingvistickými a kulturními filtry, které s sebou nesou jak pozitivní, tak i problematické prvky. Například národnost a historie (ať už historii lokální či osobní).

Abychom maximalizovali pozitivní dopady kulturní globalizace, je nutné pochopit, jak spolu globální a lokální prvky interagují a jak (či zda) dochází k jejich propojování. Globalizace vede ke zvýšení představitivosti – to však sebou nese kromě pozitiv také negativa. Na jednu stranu může pomoci vytvořit nové vzorce propojení mezi jednotlivci či skupinami a vést tak k pozitivnější mezinárodní propojenosti. Na stranu druhou může také způsobit odpojení od reality a zprostředkovávat spíše virtuální než fyzické kontakty. Globalizace a kultura mezi sebou budou nadále interagovat nelineárně a nepředvídatelně a jejich interakce se budou pohybovat mezi univerzálními/homogenizačními a lokálními tendencemi.⁸³

3.3 Mcdonaldizace společnosti

Proces tzv. mcdonaldizace se zabývá univerzalizací společnosti a je úzce spojován s její modernizací, westernizací a globalizací.

Tento koncept zavedl americký sociolog **George Ritzer**, když ho představil v roce 1993 v knize *The McDonaldization of Society*. Ritzerův koncept se od té doby stal velice známým v sociologii a zvláště pak v souvislosti s globalizací a modernizací. Jedná se o racionalizaci produkce, práce a konzumace, která se dostala do popředí na konci dvacátého století. Mcdonaldizace společnosti podle Ritzera nastává, když společnost, její instituce a jejich organizace přijmou vlastnosti fastfoodové restaurace – *efektivnost, vypočitatelnost, předvídatelnost, standardizaci a kontrolu*.⁸⁴

Výchozí bod Ritzerova konceptu *mcdonaldizace* je starší teorie německého sociologa a ekonoma Maxe Webera o racionalitě, jejímž důsledkem byl vznik moderní byrokracie. Byrokracie organizovala společnost a byla součástí modernizačního procesu již přibližně od sedmnáctého století a podle Webera byrokracii definovaly hierarchické role, rozčlenění a kategorizování znalostí, systém zaměstnání a postupů, jakož i legální racionalita autority coby zákona.

⁸³ CROZET, Chantal. (2017). *Globalization and Culture*.

⁸⁴ PIETERSE, Jan Nederveen. (2009) *Globalization and Culture: Global Melange*. Rowman & Littlefield.

Podle Ritzera se změny ve vědě, ekonomice a kultuře přesunuly od Weberovy byrokracie do nové sociální struktury a řádu, přičemž je tento nový řád definován čtyřmi základními aspekty:

1. **Efektivita** – charakterizuje ji zaměření na minimalizaci časové náročnosti nejen jednotlivých činností, ale také potřeby času k dokončení celého procesu produkce a distribuce. (tj. jak nejrychleji dosáhnout daného cíle).
2. **Počítatelnost** – zaměření se na kvantifikovatelné (tj. počítatelné – prodej), spíše než na subjektivní cíle (hodnocení kvality – chuť).
3. **Predikce a standardizace** – opakovaná a rutinní produkce nebo služba s konzistentními výsledky ve formě produktů nebo zážitků, které jsou podobné nebo nejlépe zcela identické. (tj. předvídatelnost zákaznického zážitku).
4. **Kontrola** – nachází se v rukou managementu, který zajišťuje, že zaměstnanci vypadají a jednají stejně nejen v daný moment, ale obecně v rámci denního pořádku. Dále se také vztahuje na použití robotů a technologií ke snížení počtu lidských zaměstnanců či jejich úplnému nahrazení.⁸⁵

Ritzer píše, že tyto charakteristiky můžeme pozorovat nejen v produkci, práci a zákaznickově zkušenosti či zážitku, ale i v ostatních aspektech společenského života. Mcdonaldizace ovlivňuje naše hodnoty, preference, cíle, životní postoje, identitu a sociální vztahy. Sociologové také uznávají, že se jedná o globální fenomén, který je šířen západními korporacemi, ekonomickou mocí a kulturní dominancí Západu. Důsledkem tohoto procesu je kulturní homogenizace ekonomického a společenského života. Nevýhodou této racionalizace je přechod z kvality na kvantitu.⁸⁶

Ritzer se obává, že se příliš mnoho částí kultury stává standardizovanými, avšak standardizace sama o sobě není špatná. Některé masově vyprodukované služby řetězců udávají standard, ke kterému se malé firmy snaží přiblížit. Některým lidem jasně dané a strukturované služby mohou vyhovovat.

⁸⁵ RITZER, G. F. (2012). The McDonaldization of society: 20th anniversary edition (7th ed.). SAGE Publications.

⁸⁶ RITZER, G. F. (2012). The McDonaldization of society.

Tyto produkční standardy také poskytují možnost zlepšit kvalitu díky ušetřenému času. Existuje mnoho validních argumentů o zneužívání zaměstnanců těchto řetězců, ale to neznamená, že jsou pracovní podmínky v jiných firmách lepší.

Zároveň zde můžeme pozorovat také ukázkou *glocalizace*: např. v Indii se tyto řetězce přizpůsobily lokálním zvykům a na jejich základě upravily své produkty – takže v Indii namísto hovězího dostanete kuřecí hamburger.

3.3.1 Kritika praxe mcdonaldizace

Homogenizace: Ritzer prohlašuje, že mcdonaldizace odstraňuje diverzitu a zavádí vzor, který ostatní kultury imitují.

Mcdonaldizace také ukazuje, že zaměření na racionalitu vlastně produkuje iracionalitu.

„Most specifically, irrationality means that rational systems are unreasonable systems. By that, I mean that they deny the basic humanity, the human reason, of the people who work within or are served by them.“⁸⁷

Volně přeloženo: *„Iracionalita znamená, že racionální systémy jsou nerozumné. Tím mám na mysli, že odmítají základní lidství, tedy lidský rozum, jež mají lidé, kteří v těchto systémech pracují nebo nakupují.“*

Rigidním dodržováním pravidel „mcdonaldizované“ organizace mohou zaměstnanci, kteří pracují v těchto podmínkách, zažívat formu dehumanizace. Vyplývá to ze skutečnosti, že mcdonaldizace nepotřebuje zručnou pracovní sílu, protože soustředěním na výše zmíněné čtyři základní charakteristiky je tato potřeba odstraněna. Zaměstnanci v těchto podmínkách provádějí opakované, rutinní, a vysoce specializované úkony, které jsou levně a rychle naučitelné a tím pádem i lehce nahraditelné. Sociologové pozorují, že tento typ práce snižuje hodnotu zaměstnanců, jejich vyjednávací pozici, práva a mzdy.

Charakteristiky mcdonaldizace také ovlivňují zákazníka. Příkladem je zákazníkovo neplacené zahrnutí do produkčního procesu: tedy samoobsluha u stolu či pokladny nebo dodržování

⁸⁷ RITZER, G. F. (2012). The McDonaldization of society: 20Th anniversary edition (7th ed.). Str. 121.

instrukcí při sestavování nábytku z IKEI. Podílením se na těchto procesech napomáháme firmám dosáhnout vyšších úrovní efektivita – a také kontroly.⁸⁸

Sociologové pozorují tyto charakteristiky i v dalších oblastech života jako je vzdělávání a média. Můžeme pozorovat posun od kvality ke kvantifikovatelnosti – i zde hraje důležitou roli standardizace, efektivita a kontrola.

3.3.2 Vzdělávání

Jednou z oblastí, ve které mnoho lidí vidí vliv mcdonaldizace, je vzdělávání. Můžeme pozorovat stále větší podobnost mezi školními třídami na západě a ve zbytku světa – velikost a rozložení třídy, jakož i pedagogické přístupy, které kupříkladu v Peru blízce připomínají ty ve Spojených státech. Je zde jasně vidět příklad západní kultury, která se zaměřuje na efektivitu i v předávání znalostí.

Noel Carroll (2013) popisuje, jak se v procesu vzdělávání stále více využívá e-learning. Do jisté míry se jeho použití očekává, ačkoliv ve vzdělávacím procesu stále více vytlačuje lidský faktor, takže má jistý izolující vliv. Carroll také upozorňuje, že mcdonaldizace vzdělávání je touto snahou o efektivnost jasně patrná. Studenti jsou stavěni do pozice konzumentů předpřipravených balíčků.⁸⁹

3.3.3 Kritika Ritzerovi McDonaldizace⁹⁰

Ritzer argumentuje, že mcdonaldizace redukuje různorodost, avšak situace není ani zdaleka tak jednoduchá. Již samotná konkurence mezi fastfoodovými restauracemi vytváří různorodost, jakož i systémy, které se od sebe do jisté míry liší. Krom toho tyto restaurace nepředstavují jedinou možnost, jak se stravovat, nýbrž existují paralelně s ostatními restauracemi. Produktivita a redukování nákladů je vhodná metoda ve výrobě, ale tento přístup není zcela žádaný při poskytování služeb. Nízká cena a rychlost mohou být dobrovolně nahrazeny individuální pozorností a férovou cenou.

⁸⁸ RITZER, G. F. (2012). The McDonaldization of society: 20Th anniversary edition (7th ed.).

⁸⁹ CARROLL, Noel (2013) E-learning – the McDonaldization of education, European Journal of Higher Education.

⁹⁰ LYON, Phil & TAYLOR, Stephen & SMITH, Sheena. (1994). McDonaldization: A reply to Ritzer's thesis. International Journal of Hospitality Management.

Z Ritzerova hlediska je proces mcdonaldizace nevyhnutelný. Při popisování limitů racionalizačního procesu akceptuje pouze vnitřní nedostatky, ze kterých pramení problémy a neefektivita.

*„They [fast-food restaurants] spawn problems in the health of their customers and the wellbeing of the environment; they are dehumanizing . . . and they often lead to the opposite of what they are supposed to create“.*⁹¹

Volně přeloženo: *“Fast-foodové restaurace vytvářejí zdravotní problémy svých zákazníků, zatěžují životní prostředí a dehumanizují. Často také dosáhnou opaku toho, co se pokouší vytvořit.“*

Dokud nikdo nemá absolutní monopol, tak i přes reklamní kampaně leží do jisté míry volba stále na nás jako na zákaznících, ačkoliv je samotná volba zákazníka limitovaná dostupnou nabídkou, již dost pokřivenou globalizovaným trhem. McDonald je v tomto případě pouze jednou z možností, co se restaurací týče, i když musíme uznat, že většina velkých firem dnes používá velmi podobný, ne-li totožný koncept – pouze pod maskou jiné prezentace, jiného loga. V podstatě všechny firmy dnes prošly McDonaldizační proměnou.

Rozdílné požadavky zákazníka jsou buď uspokojeny na trhu „tak jak je“, nebo se trh přizpůsobí, aby byl schopen je uspokojit. Musíme si uvědomit existenci „zákaznickovy odvety“, tedy případů, kdy po zavedení nevýrazných produktů vraceli zákazníci třeba pivo nebo chléb zpátky do obchodu.

Rovněž existují příklady krachu různých podniků ve stylu McDonald po jejich střetu s lokálním trhem. Například zavedení autoopravny Kwik-Fit v Holandsku bylo velmi úspěšné, ale podnik se už nedokázal uchytit na trhu francouzském atp.⁹²

⁹¹ RITZER, G. (1993). The McDonaldization of society. Pine Forge Press, Los Angeles. Str. 146.

⁹² LYON, Phil & TAYLOR, Stephen & SMITH, Sheena. (1994). McDonaldization: A reply to Ritzer's thesis.

Autoři **Lyon a spol.** argumentují proti Ritzerovi a poukazují na skutečnost, že racionalizace produkčních systémů může paradoxně vést k větší diverzitě produktů. Například v Japonsku tak vyráběli jízdní kola na míru, což bylo možné pouze díky významnému pokroku ve výrobních technologiích.⁹³

Aby firmy přežily, musí své produkty přizpůsobovat nejnovějším trendům. Za příklad globalizace lze pokládat upuštění od hovězího masa v některých produktech McDonaldu, přičemž hovězí nahradily vegetariánské varianty oblíbených fastfoodových klasik. Nelze si tedy nabídku pouze diktovat – je třeba se poddat poptávce, nebo počítat ztráty, či rovnou zkrachovat. Tohle si Ritzer uvědomuje, ale považuje to pouze za změnu barvy chameleóna – ať dáme do burgeru cokoli, stále se jedná o produkt fast-foodového systému. Pro Ritzera se nabídka mění, ale princip zůstává.

Pokud považujeme způsob naší konzumace za součást tohoto systému, pak i samotný McDonald mívá v závislosti na umístění pobočky ve světě odlišný interiér, který reflektuje lokální kulturu.⁹⁴

Celkově Lyon a spol. podotýkají, že Ritzerovy prognózy jsou až přehnaně negativní. Společnost nepodlehne kompletně této racionalizaci už jen kvůli tomu, že jednak zákazníci mají různé potřeby a jednak kvůli pluralitnímu trhu. Tato industrializace bude kvůli svým benefitům do jisté míry pokračovat, avšak současné trendy poukazují na větší důležitost diverzity životního stylu konzumentů nežli na potřebu téměř identických produktů.⁹⁵

3.3.4 Intenzifikace McDonaldisace v digitální době⁹⁶

Digitalizační proces urychluje racionalizaci a zintenzivňuje úroveň konzumace. Z tohoto důvodu mám za to, že teorie mcdonaldisace je ještě platnější v dnešní době digitalizace, než tomu bylo v „analogové“ minulosti. Konzumace se přesunula z materiálního světa do světa virtuálního.

⁹³ LYON, Phil & TAYLOR, Stephen & SMITH, Sheena. (1994). McDonaldization: A reply to Ritzer's thesis.

⁹⁴ LYON, Phil & TAYLOR, Stephen & SMITH, Sheena. (1994). McDonaldization: A reply to Ritzer's thesis.

⁹⁵ LYON, Phil & TAYLOR, Stephen & SMITH, Sheena. (1994). McDonaldization: A reply to Ritzer's thesis.

⁹⁶ RITZER, G. & MILES, S. (2019). The changing nature of consumption and the intensification of McDonaldization in the digital age. *Journal of Consumer Culture*, 19(1), 3–20.

Ritzer se zabývá konkrétně třemi firmami: McDonald (stále převážně ve hmotném světě), Amazon (převážně ve světě digitálním) a Wal-mart, který je ještě převážně ve světě materiálním, ale postupně se přesouvá do digitální sféry.⁹⁷

Kniha *'The McDonaldization of Society'* (1993) se zabývala konzumní společností a zvyšující se racionalizací výroby. Jednalo se o pokus prozkoumat měnící se charakter společenského života, kde McDonald symbolizoval společenskou změnu.

„Paradigm case of the process by which the principles of the fast food restaurant are coming to dominate more and more sectors of American society as well as the rest of the world.“⁹⁸

Volně přeloženo: „[Jedná se o] proces, ve kterém principy fastfoodových restaurací dominují stále většímu počtu sektorů americké společnosti a zbytku světa.“

Ritzer argumentoval tím, že McDonald byl metaforou, která zdůraznila změnu ke kontrolovanější, byrokratičtější a dehumanizované společnosti.

McDonald je pravděpodobně světově nejznámější z tří výše zmíněných firemních řetězců. Jedná se o frenčizu, které se co do známosti značky vyrovná v oblasti konzumerismu už pouze Coca-Cola, a ve světě digitálních hegemonů je rovna značkám jako je Apple, Microsoft nebo Google. Ačkoli značky Amazon a Wal-mart jsou také velmi známé, známosti McDonaldu se nevyrovnají, neboť ten po celém světě vlastní téměř 37 000 restaurací, z nichž okolo 23 000 je jen ve Spojených státech.⁹⁹ Wal-mart, který vlastní 12 000 prodejen, je kromě pár dalších států nejvíce známý v USA, a to pro své výrazně nízké ceny a slevy. V České republice bych tuto značku přirovnal ke kombinaci řetězců Penny a Pepco. Mimo Spojené státy můžeme tento obchod najít také v Mexiku pod názvem Wal-mex, nebo ve Spojeném království pod názvem AZDA.

⁹⁷ RITZER, G. & MILES, S. (2019). The changing nature of consumption and the intensification of McDonaldization in the digital age. *Journal of Consumer Culture*.

⁹⁸ RITZER, G. (1993) *The McDonaldization of society*. Pine Forge Press, Los Angeles. Str. 1.

⁹⁹ RITZER, G. & MILES, S. (2019). The changing nature of consumption and the intensification of McDonaldization in the digital age. *Journal of Consumer Culture*

Amazon, další z vybraných firem, nabízí téměř 400 milionů produktů, přičemž až 43 % veškeré elektroniky na světě se prodá právě přes Amazon. Má však i několik velkých rivalů na tomto trhu – například firmy jako čínský *Alibaba* nebo *Lazada* se sídlem na Filipínách.¹⁰⁰

Tyto tři firmy nemají mnoho produkce samy o sobě, ale snaží se jasně maximalizovat příležitosti pro konzumaci. Pro srovnání, v roce 2016 měl Wal-mart obrat 500 bilionů dolarů, Amazon 136 bilionů a McDonald 25 bilionů dolarů. Samotné výdělky činily v případě Wal-martu celkem 14 bilionů dolarů, u McDonaldu 5 bilionů a Amazon si připsal „pouhé“ 3 biliony. Ačkoliv je Wal-mart gigantem s obrovským ročním obratem, je dost pravděpodobné že začne v následujících letech upadat, neboť komerce se pomalu ale jistě přesouvá na virtuální rovinu. Podobný je případ McDonaldu, který je v rámci této „velké trojky“ limitován materiálními možnostmi nejvíce, v podstatě bez možnosti přejít online. A tak je to z těchto firem právě Amazon, který má největší potenciál pro růst – základ firmy už je kompletně digitální a není příliš hmotně omezen.¹⁰¹

3.3.4.1 Porovnání McDonaldu, Amazonu a Wal-martu v kontextu mcdonaldizace podle Ritzera

Výhodou Amazonu je efektivita, s níž si můžeme snadno vybrat a objednat ze široké nabídky zboží, aniž bychom museli ztrácet čas s cestami do obchodů. Co by taky mohlo být jednodušší, než si vybrat zboží z pohodlí vlastního domova – zejména, když až k nám domů dorazí do několika málo dní.

McDonald zvyšuje svou *efektivitu* tím, že nabízí například objednání z auta skrze výdejové okno, avšak stále se potýká s jistou neefektivitou jako každý jiný kamenný obchod, neboť zákazníci se musí na pobočku dostavit fyzicky, a to ať už pěšky nebo autem. Na Amazonu můžeme pomocí několika formulářů a kliknutí tlačítka myši objednat téměř cokoliv. Což katapultuje úroveň konzumpce na úplně jinou úroveň.

¹⁰⁰ RITZER, G. & MILES, S. (2019). The changing nature of consumption and the intensification of McDonaldization in the digital age. *Journal of Consumer Culture*

¹⁰¹ RITZER, G. & MILES, S. (2019). The changing nature of consumption and the intensification of McDonaldization in the digital age. *Journal of Consumer Culture*

I přes jejich základní rozdílnost se ve všech těchto obchodech můžeme setkat s jistou úrovní **predikce** kvality produktu a prostředí. V McDonaldu jsou jasně definované kroky, jak si objednat jídlo: zařadit se do fronty, vybrat si jídlo z tabule, u pultu si objednat a zaplatit, odnést si jídlo ke stolu, sníst a vše zakončit zbavením se odpadu. Avšak můžeme zde nalézt i několik neznámých proměnných, kterým se třeba na Amazonu nebo využitím online služeb vyhneme. Například setkání se s nezdvořilým, líným či neschopným zaměstnancem nebo dalším zákazníkem.

Proces **kalkulace** primárně cílí na podnikatele, který všechny své finanční toky analyzuje a podle nich minimalizuje výdaje za účelem maximalizace vlastního zisku. Nákup na Amazonu umožňuje výbornou kalkulaci i samotnému zákazníkovi – jasně vidí cenu produktu, slevu, porovnání ceny s dalšími obchody a finální součet před zaplacením. Navíc, pokud se zákazník rozmyslí, může některé zboží z virtuálního košíku pohodlně vyhodit. Podobně tomu také je u McDonaldu, kde zákazník může jasně vidět ceny různých menu, obzvlášť pokud se jedná o akční nabídku, ale finální kalkulaci v tomto případě musí udělat kupující sám.

Nakupování na Amazonu je také vysoce **kontrolované**, a to co do kontroly, kterou má firma nad výrobním procesem i zaměstnanci. Zde vychází kontrola ze samotné podstaty webové stránky obchodu a spoléhání se na technologie. Zákazníci si mohou objednat výhradně produkty, které jsou nabízeny na stránce a nemohou se nikoho zeptat na další informace, doporučení či si jakkoliv produkty předem modifikovat. Výhodou je absence front a nepříjemných lidí. Kontrolu finálního produktu můžeme najít i u McDonaldu, ale zde si může zákazník do jisté míry požádat o modifikaci jídla, které si objednává. To ovšem může přispívat k dlouhým frontám a zvýšené míře chybovosti lidského faktoru co se objednávek týče. Oproti těmto dvěma firmám si Walmart se svými mnoha uličkami zboží vynucuje kontrolu v mnohem menší míře.¹⁰²

Hlavní iracionalita racionality, která je spojována s Amazonem, je vedení k hyperkonzumaci, na kterém je vlastně postavena ekonomika „bohatého severu“ a jež se týká prakticky všech firem. Zákazníkům je představováno (a až vnucováno) i zboží, které nepotřebují anebo nechťejí.

¹⁰² RITZER, G. & MILES, S. (2019). The changing nature of consumption and the intensification of McDonaldization in the digital age. *Journal of Consumer Culture*.

Podobně tomu tak je i u dalších dvou řetězců – i když u McDonaldu je to nejméně zřetelné, primárně kvůli omezené nabídce.

Amazon i Wal-mart distribuují produkty, které mnohdy neopustí originální balení od výrobce. Obě tyto firmy McDonaldizovali proces dopravy na vysokou úroveň. Amazon má také tu výhodu, že odstraňuje přebytečné kroky Wal-martu, jakými jsou doručování zboží do obchodů, skladování zboží, zákaznickou cestu do obchodu a také prodavače, kteří musí vyřizovat prodeje osobně, jakož i v mnoha případech poslat (rovněž osobně) objednané zboží zákazníkovi domů.

Tyto rozdíly se odrážejí například v počtu zaměstnanců. McDonald potřebuje 235 000 zaměstnanců, aby vydělal relativně málo v porovnání s ostatními firmami (viz výše). Amazon má mnohem vyšší obraty, ale potřebuje „pouze“ dvojnásobné množství zaměstnanců. Wal-mart má nejvyšší obrat, ale zaměstnává na milion lidí.¹⁰³

Tato fakta nás staví před velmi jednoduchou, až primitivní rovnicí – totiž že kamenné obchody potřebují ke svému provozu mnohem více zaměstnanců než obchody digitální. Výhodou digitálních obchodů je, že lze jednodušeji donutit zákazníka, aby se na provozu firmy podílel vlastní, firmou nezaplacenou prací: totiž aby se obsloužil sám. Celý étos digitalizace normalizuje situaci, kdy konzument produkuje, aby mohl konzumovat. Zákazníci si vybírají ze škály produktů, jeden si vyberou, zpracují své kreditní informace a zaplatí. Jsou tedy doslova přinuceni pracovat (produkovat), pokud chtějí nakupovat na Amazonu.

Zisky tedy stoupají se schopností nahradit lidské zaměstnance technologiemi a neplacenou prací spotřebitelů. Lidský faktor nejenže stojí peníze, ale podle Ritzera je také největší překážkou McDonaldizačního procesu, neboť právě z lidí vychází již zmíněná iracionalita v racionalitě. Kontrolní dimenze tohoto procesu se sestává hlavně z technologií zaměřených na kontrolu lidských zaměstnanců, přičemž konečným cílem těchto technologií (tj. robotů, či obecně umělé inteligence) je lidské zaměstnance zcela nahradit. Roboti tedy značně přispějí k rozšíření mcdonaldizace svým bezchybným, stejnoměrným výkonem, produktivitou

¹⁰³ RITZER, G. & MILES, S. (2019). The changing nature of consumption and the intensification of McDonaldization in the digital age. *Journal of Consumer Culture*.

a v neposlední řadě také schopností pracovat téměř neustále, aniž by tím utrpěla kvalita (za předpokladu pravidelné údržby) – na rozdíl od svých lidských protějšků.

Zákazníci v kamenných obchodech rovněž představují určitou bariéru mcdonaldizaci, neboť svým „lidským“ jednáním mohou narušit snahu o hladký (až robotický) průběh poskytování služeb a provádění transakcí. Mohou mít různé nároky, požadavky, otázky... I proto se je některé podniky a restaurace snaží přeměrovat mimo své provozní prostory – například do výdejních oken, popřípadě nabízejí doručení objednaného produktu až domů.¹⁰⁴

Z porovnání těchto tří firem můžeme vyvodit několik závěrů. Zaprvé, na rozdíl od digitálních obchodů je z pohledu produkce mnohem složitější McDonaldizovat kamenné prodejny řetězců jako jsou McDonald a Wal-mart. Kamenné prodejny mají totiž mnohem více limitací (resp. jsou rigidnější a „tradičtější“) než jejich digitální/virtuální protipóly, jejichž prostředí a řešení se vyznačuje značnou fluiditou. McDonald je tak v mnohých ohledech paradoxně méně McDonaldizovaný než Amazon, který se potýká s méně překážkami ve snaze být efektivní, předvídatelný, počítatelný a kontrolovaný.

„Problémem“ McDonaldu je, že prodává jen „čerstvé“ jídlo, zatímco dva další obchody mají velmi širokou nabídku velmi různých produktů. Pokládám si tedy otázku, zda bychom neměli tento proces přejmenovat spíše na *amazonizaci*. Nicméně je to právě McDonald, který se i přes své značné limity dokázal „McDonaldizovat“ velmi efektivně, a který se svou stálou a předvídatelnou nabídkou představuje určitou formu „značky“ současných socioekonomických přístupů – o čemž svědčí i vtělení jména firmy do názvu Ritzerova konceptu.

Využití webových stránek nezvýšilo pouze úroveň mcdonaldizace, ale také hyperkonzumace. Příkladem může být tzv. život na dluh, přičemž prostředí internetu tento fenomén pouze umocnilo; podporuje jej také virtualizace peněz na kreditních kartách, „pomoc“ kontokorentů, jakož i existence nebankovních společností, nabízejících peněžní půjčky (často na velmi vysoký úrok), umožňující zákazníkům utrácet nad své možnosti. Někteří lidé vykazují nižší schopnost se bránit proti nekonečné reklamní masáži „věcí, které *ještě nemáte*, ale určitě *potřebujete*,

¹⁰⁴ RITZER, G. & MILES, S. (2019). The changing nature of consumption and the intensification of McDonaldization in the digital age. *Journal of Consumer Culture*.

ačkoliv *na ně zrovna nemáte*“, podpořené další reklamou ve stylu „peníze na klik a do dvaceti minut“.

Amazon není jediným příkladem převážně digitální firmy zastupující mcdonaldizaci. Můžeme zde uvést další společnosti, jako jsou například Etsy, Uber, nebo Airbnb. Všechny tyto digitální stránky jsou součástí něčeho, co nazýváme „platformovým kapitalismem“. Platformy jsou z definice popsány jako:

*“Digital infrastructures that enable two or more groups to interact.”*¹⁰⁵

Tedy: *„Digitální infrastruktury, které dovolují dvěma nebo více skupinám interagovat.“*

Tyto platformy fungují tedy coby zprostředkovatelé mezi prodávajícím a nakupujícím. Amazon dokonce spojuje i ty prodávající (které sám nezaměstnává) a vytváří tak inovace jako například Amazon Go, nebo dává možnost prodávat přes internet oblečení ušité na míru, a to díky kamerám, schopným zachytit zákaznickovy tělesné míry. Ultimátním vyjádřením mcdonaldizace je efektivnost. Nezáleží na tom, zda se jedná o prodej produktu, služeb nebo třeba zprostředkování milostných zážitků online.¹⁰⁶

Ritzer konstatoval, že mcdonaldizace bude sloužit jako opěrný bod, z kterého bude možné kriticky hodnotit sociální změny. Dalším nevyvratitelným faktem je, že digitalizace zintenzivnila McDonaldizační proces, jehož účinky se budou stále více umocňovat s postupující (a všechny aspekty života prostupující) digitalizací. Výhodou digitálních platforem je, že působí do určité míry „přirozeně“ – obzvláště pro mladší generace jsou již běžnou součástí života a jsou považovány za technologický postup kupředu. Dalším důvodem ke zrychlení mcdonaldizace je absence soupeření těchto stránek a relativně neviditelný vliv, který na nás mají. V tomto kontextu je tedy proces mcdonaldizace mnohem relevantnější v digitální budoucnosti, než jak tomu bylo u fyzických řetězců v minulosti.

¹⁰⁵ SRNICEK, N. (2017) Platform Capitalism. Cambridge: Polity Press. Str. 43.

¹⁰⁶ RITZER, G. & MILES, S. (2019). The changing nature of consumption and the intensification of McDonaldization in the digital age. Journal of Consumer Culture.

3.4 Disneyfikace

Dalším termínem, spojovaným s globalizací kultury, je disneyfikace, která poukazuje na jistou univerzalizaci kulturních prvků po celém světě.

Disneyfikace (*Disneyfication*¹⁰⁷) je termín, který popisuje komerční transformaci věcí nebo prostředí do zjednodušené, kontrolované a bezpečné podoby. Jméno je odvozeno od značky **Walt Disney**. Obecně se tímto pojmem popisuje proces odstranění originálního charakteru místa nebo věci a reprezentace jeho „sterilizované“ podoby,¹⁰⁸ přičemž se odstraní vše, co může být považováno za negativní nebo nepraktické. Cílem je vytvořit subjekt, který je přívětivější a snadněji pochopitelný. U fyzických lokací to znamená nahrazení reálné formy idealizovaným a turisticky přívětivým vzhledem, navazujícím na předlohu, respektive ideál Disneyho zábavního parku.

Často je tento termín používán hanlivě ve spojení s rychlou západní globalizací a jejím konzumním stylem života a referuje na sociálně-kulturní homogenizaci.¹⁰⁹

Pojem *disneyfikace* byl poprvé představen v roce 1959 profesorem newyorské univerzity Peterem K. Fallonem a později jej popularizoval britský sociolog Alan Bryman ve své knize *The Disneyisation of Society* z roku 2004. Disneyfikaci popisuje jako:

*"the process by which the principles of the Disney theme parks are coming to dominate more and more sectors of American society as well as the rest of the world. (Proces, ve kterém principy tematických parků Disney dominují stále více sektorům americké společnosti a zbytku světa)."*¹¹⁰

¹⁰⁷ "Disneyfication." Dictionary: Merriam-Webster. 1. 3. 2023.

¹⁰⁸ BRYMAN, Alan E. (2004). *The Disneyization of Society*.

¹⁰⁹ MATUSITZ, Jonathan & PALERMO, Lauren (2014) *The Disneyfication of the World: A Globalisation Perspective*, *Journal of Organisational Transformation & Social Change*.

¹¹⁰ BRYMAN, Alan E. (2004). *The Disneyization of Society*.

Bryman popisuje celkem 4 dimenze disneyfikace:

- **Tematizování** – instituce nebo objekt zájmu je umístěn do narativu, který s ním nemá nic společného. Například restaurace s tématem Divokého západu.
- **Hybridní konzumace** – tedy obecný trend, v němž se prolínou formy konzumpce s různými institučními sférami, které je stále složitější od sebe rozlišit. Například IKEA.
- **Merchandising** – je propagace a prodej zboží nesoucího obrázky nebo loga chráněná copyright licencí (z tohoto konceptu vychází dnes velmi oblíbené slovo *merch*, označující takovéto reklamní zboží).
- **Práce na jevišti** – narůstající tendence uvažovat o práci v popředí jako o vystoupení, obzvláště pak u těch, kteří se záměrně pokoušejí navodit určitou atmosféru;¹¹¹ popř. požadavek vedení firmy, aby zaměstnanci při práci produkovali „zábavu“.

Bryman preferuje použití termínu „disneyzace“, protože pojem „disneyfikace“ je typicky asociován s produkty a filmy Disney a nese s sebou větší množství negativních konotací. Americký kritik a novinář Richard Schickel (1986: 225) vytvořil pravděpodobně nejvíce obsáhlou definici disneyfikace, včetně všech jejích interpretací:

„...that shameless process by which everything the Studio later touched, no matter how unique the vision of the original from which the Studio worked, was reduced to the limited terms Disney and his people could understand. Magic, mystery, individuality ... were consistently destroyed when a literary work passed through this machine that had been taught there was only one correct way to draw.“¹¹²

Volně přeloženo: *„Tento nestydatý proces, kde vše, čeho se studio dotklo, nehledě na to, jak unikátní byla originální vize, bylo zredukováno do limitovaných podmínek, kterým Disney a lidé v jeho okruhu dokázali porozumět. Magie, tajemno, individualita... byly do posledního zničeny v momentu, kdy tato literární díla prošla Disneyho mašinérií, osobující si patent na „správný“ způsob, jak kreslit.“*

¹¹¹ BRYMAN, Alan E. (2004). The Disneyization of Society.

¹¹² BRYMAN, Alan E. (2004). The Disneyization of Society.

Disneyzace je paralelní proces k Ritzerově mcdonaldizaci a dalo by se říct, že na mcdonaldizaci navazuje, resp. že pokračuje tam, kde mcdonaldizace končí. Oba tyto termíny popisují některé změny, které se dějí v moderní společnosti. Ani jeden z těchto pojmů neposkytuje kompletní výčet, ale lze jich využít jako odrazového můstku k porozumění některým procesům, které se dějí okolo nás. Oba tyto termíny se zabývají homogenizací a konzumací, ale mcdonaldizace je zakořeněná v racionalizaci a s ní spojeném „fordismu“, vědeckém managementu a byrokracii. Oproti tomu disneyzace se zabývá post-fordismem, možností a konzumentovou volbou.¹¹³

Další termíny související s touto tématikou jsou například kromě mcdonaldizace také cocacolonizace a walmarting.

3.5 Technologie a kultura

Základní charakteristiku dnešního věku nelze odvozovat z vlastností člověka, nýbrž je nutné ji hledat v povaze technologií, které určují základní prostor lidského jednání a myšlení. Vývoj technologií vytvořil podmínky ke vzniku jednoho systému globalizovaného světa. Myšlenka ustanovení tohoto jednoho světa a jednoho systému není ničím novým. V minulosti měla řada z nich imperiální povahu a řada z nich byla i zdařile uskutečněna. Avšak tyto snahy dřívějších dob byly vždy omezeny na určitá území světa – ty dnešní se ale týkají celé planety a postihují celou lidskou civilizaci.

Na globalizovaný svět můžeme nahlížet jako na systém nebo jako na komplex systémů, které se vzájemně doplňují a ovlivňují. Jeho trvání je založeno na předpokladu, že dokáže řešit problémy, které v něm vznikají.¹¹⁴

¹¹³ BRYMAN, Alan E. (2004). The Disneyization of Society.

¹¹⁴ CROZET, Chantal. (2017). Globalization and Culture.

3.5.1 Světokultura

Pojem světokultura je založen na vědě a technice – a jako takovýto „systém techniky“ jej popisuje také francouzský sociolog a historik **Jasques Ellul**, neboť dnes je samotný proces vývoje civilizace nerozlučitelně propojen s rozvojem technologií. Technika se stala organizačním prvkem, vymezujícím všechny roviny života – ať už ekonomickou, společenskou, kulturní i individuální.¹¹⁵

Technický univerzalizmus vede svět k jednotnému životnímu stylu a všude staví do popředí tytéž symboly, tytéž hodnotové a normativní systémy – efektivitu, racionalitu, všeobecnou vypočitatelnost a tlak na optimální využití zdrojů. Avšak to neznamená, že celá naše planeta spěje k jednotě, neboť na pozadí se stále vyskytuje politická a kulturní mnohotvárnost. Technizace světa sice vytváří standardizované objekty a znaky, ale společnosti se rozpadají na lokální komunity s odlišnými zvyky.

Další oblastí formující svět a kulturu je nárůst kulturního průmyslu, médií a internetu. Vývoj světokultury zbavuje moci tradiční nositele kulturní legitimizace a nastoluje vládu komerční, mediální a reklamní logiky.

Zde vyvstává paradox světokultury: na jednu stranu vzrůstá individualizace kulturních potřeb a diferenciací vkusu, avšak na druhou stranu se lidé řídí logikou stáda a pod vlivem reklamy, PR a product placementu se obracejí ke stejným filmům a knihám.

Počátky mediální světokultury můžeme datovat již na počátku dvacátého století, kdy se objevila v oblasti kinematografie.

Individualizace je o hledání svého osobního štěstí. Individualizace urychluje globalizaci a globalizace umocňuje individualizaci. Proces modernizace a individualizace spěje k odstranění vlivu tradic ze společnosti i z mezilidských vztahů a z tohoto důvodu práva jednotlivce získávají nesrovnatelnou legitimizační moc a stávají se základním pilířem společenského života. Individualizace zahrnuje všechny kouty planety, ruší odlišnost kultur a nastoluje univerzální kulturní modernitu.

¹¹⁵ JUVIN, Hervé & LIPOVETSKY, Gilles. (2012). Globalizovaný Západ.

To, co francouzský filosof Paul Valéry nazýval hodnotou ducha, dnes nahradila zábava, sport, média, cestování a rychlé informace. Znakem světokultury je úpadek atraktivity tzv. vysoké kultury a její symbolické autority – literaturu nahradila obrazovka. Vysoká kultura a její autoři jsou sice ctěni, ale nikdo je nečte.¹¹⁶

3.5.1.1 Kosmopolitizace – globální uniformita

Tlak globální jednotlosti jde ruku v ruce s vlivem osobní diferenciaci. Vznik jednotné světokultury je doprovázen vyhrcováním pluralitního principu personalizace vzorců chování i způsobu užití a vnímání. Lokální vzory jsou přesto v procesu globalizace i nadále formovány dějinami, jazykem a kulturou.

3.5.1.2 Kultura a globalizace – Hervé Juvin

Dříve existovaly dvě kultury – jedna oddělovala stejné a druhá zvyšovala vnitřní kohezi společnosti, čímž ji činila odolnější vůči vnějším zásahům, sjednocovala lidi, které jinak všechno ostatní odděluje. Také osvobozovala od starých závislostí a hranic, které omezují naši svobodu; na druhou stranu ale člověk uvízl v bludišti neomezených možností, které není s to všechny využít.

„Světokultura je nositelem pravdy prostě protože je funkční: hospodářství roste, trh funguje, obchody běží.“¹¹⁷

3.5.1.3 Vyrábění téhož

Francouzský filosof Francois Jullien v roce 2009 konstatoval, že *„Světokultura je kulturou zmatení; avšak nikoli zmatení kultur, ale jejich vzájemné výměny a styku. Snadno mluvíme o univerzalitě, ale ve většině případů máme na mysli uniformitu – tedy redukci kultury na ekonomii.“¹¹⁸* Jakákoli odlišnost je převálcována touto „univerzalitou“.

Kultura bývala prostředkem, jak prožít odstup od ostatních vyjádřením své odlišnosti s využitím všech nástrojů vlastního těla i ducha. V tomto ohledu kultura utvářela kolektivní identitu a byla

¹¹⁶ JUVIN, Hervé & LIPOVETSKY, Gilles. (2012). Globalizovaný Západ.

¹¹⁷ JUVIN, Hervé & LIPOVETSKY, Gilles. (2012). Globalizovaný Západ.

¹¹⁸ JUVIN, Hervé & LIPOVETSKY, Gilles. (2012). Globalizovaný Západ; str. 127.

těž výsostně politická: šlo o záležitost moci, víry a volby. Dnes se kultura stala nástrojem globalizace.¹¹⁹

„[Kultura] umožňovala překonávat strach z budoucnosti a vstupovat do ní s vírou, že ona budoucnost bude lepší. Kultura spojovala generace, které odděluje čas, jakož i současníky které odděluje původ, zájmy a názory. Dnes je kultura prostě to, co se mi líbí, co mi vyhovuje a slouží. Dříve kultura život jednotlivce předcházela, dnes má za úkol zvyšovat spokojenost každého z nás.“¹²⁰

Světokultura zavádí na scénu liberální projekt zbavený demokratických zábran i společenských forem, které představují dědictví dřívějších kultur skrze tři způsoby. První – „míříme k jednotě“, za druhé – jsme svědky překonání kolektivních struktur ve jménu lidských práv a za třetí – kultura je marginalizována a nevyvíjí se, jak by měla, neboť všechny důležité procesy se dějí v ekonomice.¹²¹

„Pod záštitou globalizace probíhá stahování společností do sebe. Prohlašovaná tolerance utišila všechny otázky a pochybnosti; výsledkem celoplanetárního soucitu je absolutní lhostejnost.“¹²²

¹¹⁹ JUVIN, Hervé & LIPOVETSKY, Gilles. (2012). Globalizovaný Západ; str. 129.

¹²⁰ JUVIN, Hervé & LIPOVETSKY, Gilles. (2012). Globalizovaný Západ; str. 133.

¹²¹ JUVIN, Hervé & LIPOVETSKY, Gilles. (2012). Globalizovaný Západ; str. 136-142.

¹²² JUVIN, Hervé & LIPOVETSKY, Gilles. (2012). Globalizovaný Západ; str. 164.

3.5.2 Co zvěstuje světokultura

Lipovetsky upozorňuje, že je nutné si uvědomit určité limity světokultury.

1. **Za prvé:** Přijde návrat k hmotné realitě. Pracujeme s vyčerpitelnými zdroji, na což jsme v éře hojnosti zapomněli.¹²³
2. **Za druhé:** Narážíme na to, že svět je malý, sečtený a omezený – nebude ho dost pro všechny.
3. **Za třetí:** Západ ztratil globální iniciativu, kterou rychle hromadí Indie a Čína.¹²⁴ Šíření světokultury nepřináší mír, ba naopak přibližuje výbuch násilí.

Tento rozpor bije do očí. Kultura a globalizace jsou protiklady stejně ostré jako dar a koupě, nebo umění a obchod. Kultura je pojmenováním něčeho singulárního, jedinečného a zvláštního; světokultura vyzývá uniformitu a míšení.

Světokultura sice uctívá svobodu a zodpovědnost jednotlivých hráčů, avšak svět, který nastoluje, funguje jako anonymní systém. Světokultura se měla stát nástrojem prosperity, avšak přinesla extrémní rozdíly v životní úrovni.

„Kdo se nepřizpůsobí, bude smeten ze světové scény: globalizace, nebo smrt.“¹²⁵

3.5.2.1 Lipovetsky vs. Juvina – Reakce

Podle **Lipovetského** Juvina vydává svět a kulturu za podvod a iluzi, která zakrývá totalitní ekonomizaci světa; neo-kultura je podle něho pouze výrazem hegemonie kapitalismu. Individualistická kultura je naopak hnacím motorem společenské, kulturní a individuální transformace.

Naopak podle **Juvina** Lipovetsky považuje ideu globalizovaného západu za nebezpečnou, neboť globalizace působí na tradiční kultury jako destruktivní síla. To, jaké důsledky bude mít

¹²³ JUVIN, Hervé & LIPOVETSKY, Gilles. (2012). Globalizovaný Západ.

¹²⁴ CARROUÉ, Laurent & BOISSIÈRE, Aurélie. (2021). Atlas globalizace: jedna Země, mnoho světů.

¹²⁵ JUVIN, Hervé & LIPOVETSKY, Gilles. (2012). Globalizovaný Západ.

zavedení internetu, satelitního telefonu či televize do nejzapadlejších koutů planety můžeme jenom odhadovat.¹²⁶

3.5.3 Planetární technověda

Ustanovení globalizovaného světa neklade požadavky pouze na ekonomické a politické zájmy, ale především klade požadavky na svoji nejdynamičtější složku: technologie.

Planetární technověda dnes určuje perspektivu životní orientace člověka výrazněji, než jakákoliv idea politická či náboženská. Zejména elektronickým médiím je třeba věnovat zvláštní pozornost. Jejich vývoj způsobuje vnější změny ve způsobu řízení a kontroly společenského života, jehož struktury se mění. Některé profese zanikají a jiné vznikají, mění se spektrum zájmů a potřeb. Jedním z důsledků elektronických médií je, že nabízejí větší rozsah možností, než jaké mohou být realizovány. Vývoj moderní technovědy probíhá neuvěřitelně rychle a tyto změny nemohou být zdaleka vstřebány, natož využity, či reflektovány jedincem. Důsledkem takového světa je, že člověk je v neustálém defenzivním postavení. Intenzita a četnost těchto změn brání člověku nalézt pevný bod a orientovat se ve světě.

Dalším dopadem je neuvěřitelné množství informací, které člověka doslova bombardují právě prostřednictvím elektronických médií, aniž by nějak reflektovaly svou kvalitu.¹²⁷

3.5.4 Douglas Kellner: Technologie a demokracie

3.5.4.1 Kritická teorie proti technofilii a technofobii

Historicky byly rychlé pokroky v technologii, které jsou spojovány s šířením informací, doprovázeny sociálními nepokoji a úzkostí, spojenou s informačním přehlcením. Uvedme například zavedení tisku, rádia a televize, kteréžto technologie měly všechny zásadní dopad na kulturní a společenské změny. Hlavní tezí Kellnerovi knihy *Technology and Democracy*¹²⁸ je myšlenka, že společnost musí reagovat na výzvy technologické revoluce přehodnocením svých základních principů a restrukturalizací klíčových institucí. Rápidní vývoj technologií zásadně změnil způsob, jakým trávíme svůj volný čas, politickou participací a čas na veřejnosti. K těmto

¹²⁶ JUVIN, Hervé & LIPOVETSKY, Gilles. (2012). Globalizovaný Západ.

¹²⁷ DLOUHÁ, Jana & DLOUHÝ, Jiří & MEŽŘICKÝ, Václav. ed. (2006). Globalizace a globální problémy.

¹²⁸ KELLNER, D. (2021). *Technology and Democracy: Toward a Critical Theory of Digital Technologies, Technopolitics, and Technocapitalism*. Wiesbaden: Springer VS.

společenským oblastem se připojuje komunikace informací a médií, či distribuce dezinformací, která představuje důsledek technologické revoluce. To, co Kellner nazývá jako „informační společnost“, je jeho výzkum technologie, demokracie, politiky a kapitalismu.

Kellnerova kniha se skládá z několika rozdílných studií, avšak všechny podporují jeho hlavní myšlenku, že je nutné se vypořádat s výzvami nové technologické společnosti a kultury, jakož i s nutností vytvořit kritickou teorii technologií, která nespadá do technologického nebo ekonomického determinismu, či je manifestací technofilie / technofobie. Diskurz technofilie Kellner nedefinuje jako prezentaci digitální technologie coby spásného řešení všech problémů; podobně diskurz technofobie nepředstavuje spojení technologie a médií s naší zkázu.¹²⁹

3.5.4.2 *Mnoho tváří technokapitalismu*

Kellner argumentuje, že informační společnost představuje dominantní ideologii *technokapitalismu* – přičemž tento termín používá, aby zdůraznil centrální roli technologie v kapitalistické produkci. Dualistický náhled technofilních a technofobních diskurzů zdůrazňuje Kellnerovu myšlenku, že technologie sama o sobě je ambivalentní. To si podle něj žádá nutnost vytvoření teorie, která by zlepšila pozitivní i negativní extrémní prvky technologií. Takováto teorie by dokázala zahrnout, jak může být technologie použita k dominanci i emancipaci, a zároveň adresovat esencialistický pohled, který odděluje technologii od kultury a sociálních vztahů.¹³⁰

Kritická teorie technologie musí vnímat technologii jako centrální pro lidský život, a kterou tvarují sociální vztahy ve specifických ekonomických, politických a kulturních kontextech. Kellner uvádí příklad, v němž technologie protíná lidský život a sociální vztahy – tzv. „infotainment“, neboli sloučení slov informace a zábava (*information* a *entertainment*). Digitální technologie a sociální média jsou nyní technologiemi zábavy, komunikace a volného času. Toto sloučení demonstruje společný prostor obývaný digitálními technologiemi a médii, ve kterém se stírají rozdíly mezi informací a zábavou.

¹²⁹ HANNA, A. (2021). Review of Douglas Kellner. *Technology and Democracy: Toward a Critical Theory of Digital Technologies, Technopolitics, and Technocapitalism*.

¹³⁰ KELLNER, D. (2021). *Technology and Democracy: Toward a Critical Theory of Digital Technologies*.

Technokapitalistické korporace jsou podle Kellnera zdrojem jak zisku, tak sociální moci, která se manifestuje proliferací informací a jejich šíření skrze sociální média a komunikační technologie.¹³¹

3.5.4.3 *Informace, technologie a kritická teorie*

Kellner zkoumá tato informační témata pomocí celé řady metafor, spojených s technologií a obzvláště pak internetem, jako jsou například pojmy surfování, plachtění, kyberútoky a informační super dálnice. V dalších kapitolách Kellner opět zdůrazňuje nutnost, s jakou potřebujeme novou teorii k analýze epochálních společenských změn, které jsou řízeny digitálními a informačními technologiemi, jakož i sociálními sítěmi.

Kellner také používá pojem technopolitika, čímž označuje použití digitálních a alternativních médií pro politickou propagaci a vládu. Další termín, který používá, je informační epidemie (*infodemic*) a upozorňuje na to, že velkou výzvou bude kontrola dezinformací. Upozorňuje i na fakt, že infotainment je vyhledáván a využíván častěji, než tradiční mediální formy.¹³²

Podle Kellnera nás kybernetické technologie nutí přehodnotit také válečné strategie, založené na digitálních technologiích a médiích. Dále dodává, že je nutná transformace edukačního systému, a to hlavně ve dvou směrech – v občanském vzdělávání a v oblasti informační gramotnosti. Studenti dvacátého prvního století se musí naučit podílet na občanském životě a politice, rozeznat pravdu od lži a umět identifikovat dezinformaci a propagandu.¹³³

3.6 **Internet v souvislostech**

3.6.1 **Vliv internetu na globalizaci**

Internet je pravděpodobně nejvíce viditelný aspekt globalizace a v mnohých ohledech je její hnací silou. Vše se zrychluje, což má za následek, že veškerá komunikace a získávání informací je díky internetu dílem okamžiku. Vše se zjednodušuje – od nákupů, komunikace až

¹³¹ KELLNER, D. (2021). *Technology and Democracy: Toward a Critical Theory of Digital Technologies*.

¹³² KELLNER, D. (2021). *Technology and Democracy: Toward a Critical Theory of Digital Technologies*.

¹³³ HANNA, A. (2021). Review of Douglas Kellner. *Technology and Democracy: Toward a Critical Theory of Digital Technologies, Technopolitics, and Technocapitalism*.

po získávání informací. Technologie internetu integruje lidi po celém světě, přičemž tato větší míra propojenosti má za následek také větší globalizační tlak.

Globalizace se netýká pouze technologií, ale skládá se z několika různých prvků. Těmito prvky jsou znalosti (tj. volný pohyb myšlenek a ideálů), obchod, zahraniční přímé investice, krátkodobý pohyb kapitálu a pracovních sil. Díky snížení komunikačních nákladů a užší integraci jednotlivých společností je především důležitý pohyb znalostí a myšlenek, neboť jejich transfer je jedním z nejsilnějších zdrojů pokroku. Znalosti rovněž umožňují transformace společností a slouží jako základ pro přijetí opatření pro rozvoj sebe sama, jakož i veřejných či obchodních institucí.¹³⁴

Spisovatel William Gibson ve svém díle *Neuromancer* v roce 1984 zavádí pojem „kyberprostor“ a popisuje zásadní změnu vztahu člověka a technologie: hlavní postava není „jen“ uživatelem internetu, ale přímo se do něj vnoří. Gibsonova představa nám ukazuje vznik úzkosti ze ztráty fyzického těla a nejisté identity. Tento koncept se do jisté míry vztahuje i na novodobý internet a jím nabízenou (i když pochybnou) anonymitu. Dalším problémem internetu je potlačení minoritních názorů.¹³⁵

3.6.2 Historie globalizace z pohledu technologií

Americký novinář **Thomas Friedman** ve své knize *The Lexus and the Olive Tree* definuje tři éry globalizace. První éru označuje jako Globalizaci 1.0, která začala roku 1492 vyplutím Kolumba a otevřením obchodu mezi Novým a Starým světem, a jež trvala až do konce 18. století. Globalizace 1.0 zmenšila svět z velké na střední velikost.

Druhá éra nebo také Globalizace 2.0 trvá od roku 1800 do roku 2000, přičemž byla dočasně přerušena velkou hospodářskou krizí a dvěma světovými válkami. Tato éra zmenšila svět na malou velikost. Byly to právě mezinárodní firmy, které tehdy hrály klíčovou roli ve změně a představovaly dynamickou hybnou sílu. Tyto podniky se staly průkopníky ve snaze dosáhnout globálního trhu a vedly expanzi průmyslové revoluce.

¹³⁴ BORCUCH, A. & PILAT-BORCUCH, M. & SWIERCZYNSKA-KACZOR, U. (2014). The Influence of the Internet on globalization process.

¹³⁵ STRATTON, J. (2013). Cyberspace and the Globalization of Culture. *Internet Culture*, 253–275.

První část této doby byla poháněna sníženými náklady na přepravu, díky využití parních strojů a železnice. Druhá část byla poháněna sníženými náklady na telekomunikaci díky zavedení telegrafu, telefonů, počítačů, satelitů, optických kabelů a ranými verzemi internetu (World Wide Web). Dynamické síly v této éře představovaly technologické průlomy v hardwaru, konkrétně vývoj od parního stroje k počítači.

Okolo roku 2000 začala Globalizace 3.0, která zmenšila svět z malé velikosti na mikroskopickou. Dynamickou silou globalizace 1.0 byla globalizace států, zatímco v druhé etapě se jednalo o globalizaci firem – v třetí éře již není dynamickou silou hardware, ale software, tj. všemožné aplikace ve spojení s globální optickou sítí.

Naopak dle amerického ekonomy **Jeffreyho D. Sachse** nastala první éra globalizace až začátkem dvacátého století, neboť Evropa převážně dominovala světu. Bylo to období globálního obchodu, globálních komunikací (telegraf) a doba masové produkce a industrializace, která byla ukončena první světovou válkou.¹³⁶

3.6.3 Globalizace a internet

V šedesátých a sedmdesátých letech minulého století začaly telekomunikace hrát významnou roli v produkci veřejných služeb a v managementu. O dekádu později se informace staly běžně přijímaným produkčním faktorem, společně s kapitálem a pracovní silou. V devadesátých letech měla globalizace za následek ještě výraznější nárůst důležitosti informací v produkci a v rychle se měnících technologiích.

Internet měl a stále má výrazný dopad na společenskou nerovnost. Přístup k nejnovějším technologiím tak dává globalizaci její dosud největší výzvu, kterou představuje narůstající nerovnost v příjmech a životní úrovni mezi bohatými a chudými státy. Vyspělé státy investují do snadno dostupného internetu, který umožňuje jednodušší přístup k informacím a k elektronickému obchodu, jakož i napomáhá v komunikaci a organizaci.¹³⁷

¹³⁶ BORCUCH, A. & PILAT-BORCUCH, M. & SWIERCZYNSKA-KACZOR, U. (2014). The Influence of the Internet on globalization process.

¹³⁷ BORCUCH, A. & PILAT-BORCUCH, M. & SWIERCZYNSKA-KACZOR, U. (2014). The Influence of the Internet on globalization process.

Nové telekomunikační technologie založené na satelitech a optických kabelech umožňují chudším zemím okamžitý přístup k internetu v adekvátní kapacitě za přiměřenou cenu a umožňuje jim tak rovnou přeskočit nebo významně zkrátit hned několik úrovní industrializačního procesu.

Internet by podle Borcucha v roce 2020 mohl mít následující vlastnosti: bezdrátové připojení po celém světě pro střední a vyšší třídu, včetně rozvojových zemí a odlehlých lokalit; dále přenosné počítače, které by umožňovaly kontrolovat zdravotnická zařízení a zábavní systémy; masivní databáze obsahující osobní informace jako např. zdravotnické záznamy; malá zařízení skladující ohromné množství dat a vývoj vyhledávacích robotů; rozvoj biometrických technologií, nutných pro cestování a zabezpečení a v neposlední řadě také hands-free rozhraní, např. scan přímo do oka.

Dopady internetu na globalizaci jsou velmi rozdílné. Pozitivní efekty zahrnují modernizaci a vylepšení obchodu na webových stránkách, zvýšení efektivity elektronických transakcí a okamžitý přístup k informacím. To vše má za následek, že trh je mnohem kompetitivnější a nabízí zákazníkům daleko širší výběr.¹³⁸

Kanadský filosof a mediální teoretik **H. Marshall McLuhan** zavedl myšlenku tzv. globální vesnice, aby popsal, jak mediální technologie odstraňují bariéry mezi různými státy. Komunikační technologie zabíraly jádro debat o kultuře, komunikacích, obchodu a možném sjednocení mezi zeměmi a kulturami, vedoucí ke vzniku jediné světové komunity. Vznik této sjednocené kultury sebou ale přinese univerzalizaci partikulárního a partikularizaci univerzálního. Globalizace není onen příslovečný „melting pot“, ale proces protichůdných hnutí a výměn.¹³⁹

Ještě v nepříliš vzdálené minulosti existovala víra, že se internet vyvine v globální informační infrastrukturu a že bude schopen transformovat naše vnímání místa, času a komunity a ukáže nám cestu k nové společnosti. Avšak technologie samy o sobě nejsou schopny vyřešit politické, sociální, kulturní nebo ekonomické nesrovnalosti uvnitř společenstev.

¹³⁸ BORCUCH, A. & PILAT-BORCUCH, M. & SWIERCZYNSKA-KACZOR, U. (2014). The Influence of the Internet on globalization process.

¹³⁹ KHIABANY, G. (2003). Globalization and the Internet: Myths and Realities. Trends in communication.

Společenské nesrovnalosti se pak projevují nejen v již zmíněné možnosti přístupu k internetu, ale zejména k dalším technologiím.

V debatách o dopadech internetu na globální úrovni je nutné brát v potaz širší historický kontext. Tvzení, že vstupujeme do nové epochy, ve které rozsáhlost ekonomiky, velikost mediálních firem, jakož i čas a prostor se stanou méně důležitými, nejsou dostatečně podloženy. Podobné tvrzení o dopadech informačních technologií na prosperitu, pohodu a demokracii rozvojových zemí by měly být brány se značnou úrovní skepticismu. Předpoklad, že technologický pokrok pomůže těmto rozvojovým zemím dohnat vyspělý sever je rovněž velkým mýtem, neboť tyto země mají menší příležitost těchto technologických pokroků využít.¹⁴⁰

¹⁴⁰ KHIABANY, G. (2003). Globalization and the Internet: Myths and Realities. Trends in communication.

4 Důsledky globalizace kultury

Tato práce již rozebírala jisté prvky a procesy, které podle různých autorů přispívají k univerzalizaci světových kultur: například Ritzerovu mcdonaldizaci nebo Brymanovu disneyfikaci. U globalizace však vyvstává otázka: jak vypadá možné budoucí uspořádání globalizovaného světa. Na toto téma existuje hned několik představ – prvním modelem je univerzální společenství rovnoprávných a stejně suverénních států. Druhou možnost představuje model jediného hegemonu. Další alternativou je například model vídeňského kongresu, kde by se významní mezinárodní hráči dohodli na budoucím řízení světa.¹⁴¹

V současné době roste kultura konzumeristického hédonismu. Ideály budoucnosti jsou nahrazeny současnými tužbami „tady a teď“. Kultura se dříve vyznačovala hloubkou a vznešeností, dnes je však ve službách lehkovážné povrchnosti.¹⁴²

Hypermoderní doba spěje k deregulaci a rozkladu institucí. To má za následek všeobecnou nejistotu, obavu ze ztráty záchytných bodů a narušení našeho vztahu ke světu, jakož i naší důvěry k velkým institucím. Svět se stává nečitelným a chaotickým, vyšší míra individualizace s sebou přináší také značnou dezorientovanost.¹⁴³

4.1 Tři hlavní myšlenkové proudy podle Roberta Holtona

Globalizaci spojujeme s celou řadou kulturních důsledků, jež můžeme rozdělit do tří hlavních kategorií. Těmi jsou *homogenizace*, *polarizace* a *hybridizace*.

Myšlenka *homogenizace* prohlašuje, že se globální kultura standardizuje okolo západní a severoamerické kultury. Ačkoli existuje řada důkazů, které tuto teorii podporují, přítomnost kulturních alternativ a odpor či odolnost vůči západním normám poukazuje spíše na kulturní *polarizaci*, navrhuující pravděpodobnější vývoj globální kultury.¹⁴⁴

¹⁴¹ DLOUHÁ, Jana & DLOUHÝ, J. & MEZŘICKÝ, V. ed. (2006). Globalizace a globální problémy.

¹⁴² JUVIN, Hervé & LIPOVETSKY, Gilles. (2012). Globalizovaný Západ.

¹⁴³ JUVIN, Hervé & LIPOVETSKY, Gilles. (2012). Globalizovaný Západ.

¹⁴⁴ HOLTON, Robert. (2000). "Globalization's Cultural Consequences."

Globální provázanost a závislost neznámá nutně kulturní konformitu. Kultura se standardizuje mnohem složitěji než ekonomická organizace nebo technologie. Avšak i myšlenka polarizace má své limity.

Teorie *hybridizace* navrhuje, že kultury si jednotlivé kulturní prvky mezi sebou půjčují a integrují je do sebe. Tím tak vznikají nové hybridní či synkretické formy kultury. Podklady pro tuto teorii pochází převážně z populární hudby a náboženského života. Důsledky a dopady kulturní globalizace jsou velmi rozdílné a komplexní, a z tohoto důvodu tedy můžeme pouze odhadovat jejich budoucí vývoj.¹⁴⁵

Žijeme v době rapidních sociálních změn, v níž kapitál, technologie, lidé, myšlenky a informace nezadržitelně migrují přes státní a kulturní hranice.

Globalizace je postavena na rozpínání a je spojována s novými formami integrace, závislosti a propojenosti mezi různými částmi světa. Jak již bylo zmíněno, tento vývoj stlačuje čas a prostor. Informační technologie vyřešily nejenom problém vzdálenosti, ale vytvořily také globální virtuální realitu, ve které čas nepředstavuje žádnou zásadní bariéru pro sociální výměnu.

Můžeme oprávněně mluvit o současné epoše jako o době globalizace, avšak stále se zde nachází mnoho nezodpovězených otázek ohledně její dynamiky a limitů. To platí obzvlášť pro globalizaci kultury, kde jsou tyto jevy a dopady hůře uchopitelné, nežli je tomu u globalizace politické, ekonomické technologické.

Budeme vycházet ze třech základních teorií o následcích globalizace kultury:¹⁴⁶

1. Homogenizace vede teoreticky globalizaci ke kulturnímu sjednocení.
2. V myšlence polarizace se zabýváme kulturním střetem mezi západní globalizací a jejími odpůrci.

¹⁴⁵ HOLTON, Robert. (2000). "Globalization's Cultural Consequences."

¹⁴⁶ HOLTON, Robert. (2000). "Globalization's Cultural Consequences."

3. Teorie hybridizace neboli synkretismus argumentuje tím, že globalizace podporuje slučování různorodých kulturních prvků, ke kterým dochází díky mezi přeshraniční výměně.

Nemůžeme jednoznačně určit, která z těchto teorií se ukáže jako pravdivá, ale existuje mnoho důkazů, které podporují každou z nich.

4.1.1 Homogenizace

Nejvíce rozšířená teorie o globalizaci a kultuře je sloučení všech kultur do jedné, rozšířené kultury se stejnými znaky a praktikami. Fráze typu mcdonaldizace nebo cocacolonizace reflektuje víru, že globální kultura následuje směr, udávaný globální ekonomikou. Homogenizace se tak rovná westernizaci nebo dokonce amerikanizaci. Mechanismy změny jsou spojovány se světovým rozšířením tržní ekonomiky a globálními strategiemi mezinárodních firem. Konzumní kapitalismus tohoto typu byl vybudován na standardizované značce a masovém marketingu, jakož i na vysoké prestiži, kterou mnozí obyvatelé třetího světa spojují se západními produkty a službami. Existuje rovněž myšlenka, že se s pomocí filmového průmyslu šíří americké nebo západní kultury prvky.¹⁴⁷

Tato homogenita je evidentní od padesátých let dvacátého století, a byla dále umocněna vývojem informačních technologií a globálních komunikací. Nadnárodní firmy jako Microsoft, Amazon et c. se staly kulturními ikonami. Není však jisté, do jaké míry ovlivňuje internet slučování a přejímání kulturních prvků, neboť díky internetu můžeme sledovat vše od náboženských rituálů, přes politické programy až po pornografii.

Další dimenzí homogenity je integrace světové elity po celém světě. V tomto směru je vývoj globální kultury řízen nejen masovým marketingem, ale také za pomoci zájmů mezinárodní globální elity.

Globální ekonomika a politika nemusí nutně vyžadovat kompletní kulturní homogenitu mezi elitami na úrovni identity a osobních přesvědčení k tomu, aby fungovala efektivně.¹⁴⁸

¹⁴⁷ HOLTON, Robert. (2000). "Globalization's Cultural Consequences."

¹⁴⁸ HOLTON, Robert. (2000). "Globalization's Cultural Consequences."

Pro teorii homogenizace existuje nejen množství podkladů, ale rovněž řada kritik a limitací. Zaprvé je silné spojování kulturní globalizace s amerikanizací do značné míry přehnané. To je částečně způsobeno tím, že ostatní západní státy, jako například Spojené království a Francie, si uchovávají kulturní vztah se svými bývalými koloniemi, ovlivňují tak migraci, sport, jídlo, náboženské praktiky a další kulturní prvky zabudované do místních zákonů a politiky. Například oblíbeným sportem v Indii je kriket – nikoliv baseball. Nebo řekne-li se „Mekka kultury“, vybaví se nám spíš Paříž, nežli New York nebo Kalifornie.

Další limity amerikanizace jsou dány také kulturním odporem v Evropě a v dalších nezápadních zemích, ačkoliv i tento odpor postupně slábne. V zemích jako je Francie nebo Austrálie existuje k podpoře lokální národní kultury pouze omezená forma právní ochrany. Tato ochrana se nevyhraňuje proti Hollywoodu nebo Disney, ale podporuje a uchovává vlastní národní kulturní produkci. **Arjun Appadurai**¹⁴⁹ poznamenal, že mnohé země nevnímají amerikanizaci jako hlavní hrozbu – naopak toto ohrožení spatřují v jiných kulturních vlivech. V Koreji například existuje znepokojení z japanizace. Kulturní síla tedy nepramení pouze ze severoamerické kultury, ale má na světě několik různých zdrojů.

Na závěr není jisté, že USA dominuje v mezinárodním měřítku. Pokud odhlédneme od Coca-Coly, McDonald's nebo Microsoftu, pak existuje i řada evropských korporací jako např. italská oděvní značka Benetton, nebo společnosti Nokia a Ericsson, kteří se specializují na výrobu komunikační technologie, jež mají globální vliv a nabízejí kulturní kontrast proti amerikanizaci. Firma Benetton pěstuje svou multikulturní image okolo hesla „*společné barvy Benettonu*“, ačkoliv mnohé její reklamní kampaně se v minulosti potýkaly s nejrůznějšími kontroverzemi. Ericsson rovněž proklamuje svůj postoj v oficiálním mottu: „*Global in many contexts, but local in design and content.*“ Tedy: „*globální v kontextu, ale lokální v designu a obsahu*“.

V těchto zmíněných společnostech dochází k opuštění standardizace produktů, a jejich marketing, design a produkce se zaměřují na požadavky různých konzumentů a trhů. Zde dochází na myšlenku *glocalizace*, přičemž tento termín pochází původně z Japonska, kde

¹⁴⁹ APPADURAI, A. (1996). *Modernity at large: cultural dimensions of globalisation.*

označoval lokálně citlivý marketing. Z toho lze vyvodit, že globální a lokální spolu nesoupeří, ale naopak se vzájemně podporují.¹⁵⁰

Nijak tedy nevylučujeme globální ekonomiku ani neodporujeme tomu, že jistá homogenizace populární a elitní kultury skutečně existuje – avšak zpochybňujeme zjednodušený pohled, že ekonomická globalizace vede nevyhnutelně ke kulturní amerikanizaci nebo kulturní modernizaci, která by byla identická všude na světě. Není to proto, že by pokusy západu o vytvoření homogenity dosáhly svých limitů, ale proto, že různé části světa mají odlišnou kulturní historii a různé kulturní vzory. Historický vliv západu tedy může spočívat ve formě (bývalé) kolonizace, popřípadě se projevovat skrze jiné typy ekonomické, kulturní nebo lingvistické dominance.

4.1.2 Teorie polarizace

Limity homogenizace v současném světě jsou někdy používány jako podklad pro teorii polarizace, kterou v současné době charakterizuje mnohem více nacionalismus a civilizační konflikty nežli kosmopolitismus a mezinárodní tolerance. Některé technologické změny, přicházející s globalizací, jsou používány různými etnickými skupinami, což Benedikt Anderson nazývá „*long-distance nationalism*“,¹⁵¹ tedy nacionalismus na velkou vzdálenost. Jedná se zde tedy o stejnou kulturní identitu, která však pomocí technologií přesáhla bariéry geografického území, aniž by se tato kultura smísila s jinými kulturními prvky.

Řada autorů jako **Samuel Huntington**, **Edward Said**, a **Benjamin Barber** jsou toho názoru, že svět je integrovaný spíše pomocí konfliktu a nenávisti nežli míru a lásky. Argumentují tím, že svět je rozdělen silnými kulturními stereotypy, kvůli kterým je teorie homogenizace značně nepravděpodobná.

Said argumentuje tím, že mezi západním a nezápadním stylem života je značný rozdíl. Západ je vnímán jako progresivní a pokrokový, kdežto Východ je vnímán jako stagnující a neměnný. Svět je podle něj rozdělen na „ten západní“ a „ten ostatní“.

¹⁵⁰ HOLTON, Robert. (2000). "Globalization's Cultural Consequences."

¹⁵¹ HOLTON, Robert. (2000). "Globalization's Cultural Consequences."

Huntingtonův argument o konfliktu civilizací mezi západem a islámsko-konfuciánskou osou také nahrává myšlence polarizace.

Barber charakterizuje globální kulturní polarizaci jako konflikt mezi „McSvět“ a džihádem. Tyto metafory reprezentují globální konzumní kapitalismus na jedné straně a fundamentalismus na straně druhé, tedy střet konzumerismu firem jako je McDonald's či Apple s koncepcí džihádu (arabské slovo pro spravedlnost nebo svatou válku), resp. kulturního fundamentalismu a tribalismu. „McSvět“ podle Barbera slibuje bezduchou konzumaci kulturní produkce, kdežto džihád slibuje morální vysvobození a hledání spravedlnosti.¹⁵²

Pokud uvažujeme o polarizovaném světě, vyvstává zde řada zajímavých otázek. Mnoho zastánců teorie polarizace je přesvědčena o její jednoduchosti a dostatečném množství důkazů, které ji podporují. Jedním takovým důkazem jsou limity západní globalizace, která je ohrožována kulturní rezistencí. Zajímavým tématem však je forma této rezistence.

Jedná se tedy primárně o anti-globální snahy, které fragmentují globální kulturu na různé soupeřící kmeny, jak to vnímá Barber, nebo se jedná o vliv islámsko-konfuciánské osy, jak říká Huntington? A kam pak zařadíme hnutí, která přesahují nacionalismus, ale nemají globální měřítko jako například afrocentrismus?¹⁵³

Polarizace rozděluje svět a zjednodušuje jeho pochopení. Rozdělení na dva protipóly jako dobré a špatné, na svaté a sekulární je nám již z historického hlediska blízké. Problém této teze je, že je příliš jednoduchá a pesimistická, neboť je založena na předpokladu, že je lidské nenávidět. V rámci identity z toho pak vyplývá, že se spíše definujeme, jako kdo nejsme, než jako kdo jsme. Teze je podložena mnoha empirickými daty, ale její problém tví v tom co vynechává, neboť úplně opomíjí množství hybridních, smíšených identit a kulturních forem.

¹⁵² HOLTON, Robert. (2000). "Globalization's Cultural Consequences."

¹⁵³ HOLTON, Robert. (2000). "Globalization's Cultural Consequences".

4.1.3 Teze hybridizace

V humanitních vědách je *hybridizace* také označována jako „*melting pot*“. Kulturní antropolog **Ulf Hannerz** uvedl v roce 1992 následující příklad:

„Každý rok se evropské země účastní televizní soutěže ve zpěvu, kterou sledují miliony lidí. Nejprve je národní kolo, poté kolo mezinárodní. Před několika lety vznikla ve Švédsku okolo této soutěže značná kontroverze. Bylo poměrně přijatelné, že první místo vyhrála žena z Finska a druhé místo obsadila Afroameričanka. Tento fakt byl přijat jako důkaz nové heterogenity švédské společnosti. Co ale vzbudilo kontroverzi, byly jejich písně. Byly to znělky světové značky žvýkaček a Coca-Coly. Právě píseň Coca-Coly byla považována za nejvíc kontroverzní, neboť byla v té době považována za symbol kulturního imperialismu.“¹⁵⁴

Tento příběh nás přivádí k další teorii o globalizaci – a to k hybridizaci/synkretizaci, jež se zabývá hlavně mezikulturní výměnou a integrací kulturních prvků z různých zdrojů do vlastní kultury. Teorie modernizace a polarizace nedokáží naplno zodpovědět a vysvětlit natolik komplexní strukturu jakou je globální kultura.

Na první pohled je pohyb mezi kulturami prováděn mechanismy, jako jsou migrace, mezistátní zaměstnání a kolonizace – avšak tyto mechanismy nejsou dostačující pro úspěšný interkulturalismus. Navíc se mnohdy situace nevyvíjí správným směrem, neboť například političtí vyhnanci se touží vrátit do své vlasti, nikoliv se integrovat do nové kultury, jež je přijala. Mnohem důležitější pro mezikulturní výměnu je manželství mezi jedinci pocházejícími z různých kulturních zázemí.¹⁵⁵

Příležitosti ke kulturní výměně se vyskytují ve všech interakcích mezi odlišnými kulturami. Kolonizace a imperiální dominance označují jednu takovou formu – jejím vynikajícím příkladem je římské nebo britské impérium.

Myšlenka kulturní hybridizace nebo synkretizace byla nejuspěšněji aplikována na fenomény jako je hudba, současné umění a literatura, jakož i na náboženství a duchovní život. Avšak u této teorie je složité vyhodnotit o jaký rozsah a dopady se jedná. Hybridizace není vždy zcela

¹⁵⁴ HOLTON, Robert. (2000). “Globalization’s Cultural Consequences.”.

¹⁵⁵ HOLTON, Robert. (2000). “Globalization’s Cultural Consequences“.

jasně zřetelná a může snadno vést k tomu, co je v angličtině označováno jako „*hyphenated identity*“. Jako příklad takto chápané identity bych uvedl „*half-Scots, half-Irish*“, tedy poloviční Skot a poloviční Ir. Takováto identita je velmi častá v USA, kde kořeny jednotlivých rodin sahají do oblastí Ulsteru nebo Lowlands, přičemž dlouhodobé a často násilné interakce irských a skotských identit (zejména pak v Ulsteru) vytvořily časem identitu samostatnou.

Teorie hybridizace reprezentuje myšlenku, že se kultury smísily a z toho důvodu již neexistují čisté nebo autentické kultury, které by byly skutečně odlišné od ostatních. Globalizace ve své základní formě, tj. zejména v migraci, existuje po celá staletí, ne-li tisíciletí, čímž přispívá k dlouhodobému a samovolnému míšení různých kultur.

„Můžeme vytvořit kontinuum hybridit: na jednom konci je asimilující hybridita, která se blíží centru, přijímá předpisy a tvář hegemonie, a na druhém konci se nachází destabilizační hybridita, která maže tyto předpisy, odvrací aktuální proud a podkopává dominantní centrum.“ (Pieterse 1995:56).

Neexistují však žádné snadné odpovědi, které by dokázaly naplno vysvětlit důsledky kulturní globalizace, zejména pak kvůli vysoké diverzitě a komplexitě vývoje globální kultury. Homogenizace je významná, ale zdaleka se nejedná o hlavní trend. Polarizace zjednodušuje komplexitu tohoto problému, ale na úkor ignorování interkulturalismu a hybridizace. Perspektiva synkretismu napravuje chyby předešlých metod, protože zahrnuje komplexitu globální kultury. Z historického hlediska je mezikulturní výměna hnacím motorem inovace a technologického pokroku.¹⁵⁶

¹⁵⁶ HOLTON, Robert. “Globalization’s Cultural Consequences.”

4.2 Kam vede globalizace – J. Rosenau

James Rosenau na tuto otázku odpovídá na začátku devadesátých let dvacátého století z pohledu politologa. Rosenau předkládá čtyři možné varianty směřování této cesty:

1) Scénář globální společnosti – V této variantě představuje největší nebezpečí konflikt mezi individualismem a kolektivismem. Jedná se o vytvoření globální občanské společnosti a rozšiřování politického liberalismu. Tento scénář je výsledkem idealistických představ příznivců globalizace.

2) Scénář obnoveného systému státu – V tomto centralistickém uspořádání představuje základ stát, konkrétně jeho národní forma, jakožto základní garant bezpečnosti. Zde spočívá možné riziko v nespolečnosti takového státu se svým okolím.

3) Pluralistický scénář – Předpokládá celosvětovou decentralizaci. Nastane autonomizace jednání aktérů mezinárodní politiky. Stát, společnost nebo region bude prostě jednat sám za sebe. V jednoduchosti bychom tento příklad mohli popsat jako mezinárodní chaos v planetárním měřítku.

4) Scénář přetrvávajícího rozdělení – V této poslední variantě je zachován současný boj mezi centralistickými a decentralistickými tendencemi. Problém ale spočívá v tom, že toto pojetí nemůže fungovat z dlouhodobého hlediska.¹⁵⁷

4.3 Globalizace vs. lokalizace

Příznivci lokalizace volají po návratu k rozmanitosti, lokálnosti, komunitě a subsidiaritě, zatímco zastánci globalizace volají po silném mezinárodním koordinovaném přístupu – jednoduše řečeno, žádají nový Marshallův plán a existenci institucí, vybavených pravomocemi na zvládnání globálních problémů.

¹⁵⁷ DLOUHÁ, Jana & DLOUHÝ, J. & MEZŘICKÝ, V. ed. (2006). Globalizace a globální problémy.

Na jedné straně řada organizací tihne k posílení globalizace, tj. k vytvoření silných a efektivních nástrojů globální zprávy, které by byly schopny reagovat na světové problémy. Na straně druhé však stojí posílení demokracie, subsidiarity a lokalizace.¹⁵⁸

4.3.1 **Glokalizace – Roland Robertson**

Výraz je odvozený z japonského slova *dochakuka*, které znamená „žít na vlastní půdě“. Původně se jednalo o pojem používaný v zemědělství a znamenalo aplikování obecných technik na lokální podmínky; viz také *globální lokalizace* (Robertson 1995: 28).

Česká definice je následující:

- „přizpůsobování globálních produktů, výrobků a služeb specifickým místním kulturám a preferencím“,
- „existence a řešení globálních (celosvětových) problémů na lokální, místní úrovni“.

Mnoho sociologů uvažuje o globalizaci převážně v makro měřítku a zároveň ignorují nebo podceňují měřítko lokální. Robertson toto považuje za součást „mýtu o globalizaci“, která je mnohdy brána jako vítězství kulturně homogenizujících sil nad všemi ostatními. Další podobně zavádějící vlastnosti spojené s globalizací jsou například představa, že „větší je lepší“ a že lokální kultura, a dokonce i její historie, je ničena.¹⁵⁹

Problém, na který narážíme, je vztah mezi homogenizujícími a heterogenizujícími proudy v rámci globalizační teorie. Mnoho sociologů souhlasí, že by sociologie jako věda měla být mezinárodní a ne-etnocentrická, ale jsou již méně ochotni se zabývat přímou a vážnou studií empirického, historicky utvořeného globálního pole.

„Lokální je součástí globálního, dochází k vzájemnému ovlivňování a prostupování symbolů a významů. Globalizace není otázkou pouze homogenizace, nebo pouze heterogenizace, ale spíše obou dvou těchto tendencí, které vytváří rysy soudobé společnosti.“¹⁶⁰

¹⁵⁸ DLOUHÁ, Jana & DLOUHÝ, J. & MEZŘICKÝ, V. ed. (2006). Globalizace a globální problémy; s. 121.

¹⁵⁹ ROBERTSON, R. (1995) Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity.

¹⁶⁰ ROBERTSON, R. (1995) Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity.

Zavedení konceptu *glocalizace* přímo do sociální teorie se stalo nutností, neboť velká část diskuze o globalizaci předpokládá, že tento proces přepisuje lokalizaci.

Tato interpretace nicméně opomíjí dvě věci. Zaprvé opomíjí rozsah, ve kterém tak zvané „lokální“ je postaveno z velké části na trans- nebo super-lokálním. Jinými slovy: myšlenka lokálního je často prosazována shora nebo z vnějšku.

„Here I am simply maintaining that the contemporary assertion of ethnicity and/or nationality is made within the global terms of identity and particularity.“ (Handler 1994)

Volně přeloženo: „*Současné vymezení etnicity a/nebo národnosti je vytvořeno v podmínkách globální identity a unikátnosti.*“

Zadruhé, ačkoli se zvyšuje zájem o vztah mezi časovými a prostorovými dimenzemi lidského života, tyto úvahy měly zatím relativně malý dopad na diskuze týkající se globalizace.

Britský sociolog **Anthony Giddens** se ve své strukturalistické teorii zabýval časoprostorem, ale jeho závěry jsou převážně abstraktní, s velice malým zaměřením na konkrétní problémy. Avšak Giddens mluví spíše o akci a reakci, což ne zcela zachycuje komplexitu tématu globální versus lokální.

Robertson používá termín glocalizace kvůli jistým problémům spojeným s termínem globalizace. Podle něj globalizace všeobecně pojednává hlavně o smršťování světa a nezahrnuje tvorbu a integraci lokálního. Tyto procesy pak samy o sobě ovlivňují kompresi světa. Použitím termínu glocalizace klademe důraz na prostor, a ne pouze na čas. Dále také klade důraz na globální stav, tedy na „globalitu“, která nás vede k analýze a interpretaci současného světa z prostorového, časového, geografického jakož i historického hlediska.¹⁶¹

Systematické zavedení pojmu glocalizace do debaty o globalizaci vypomáhá s problémem, který Robertson nazývá „formou“. Forma globalizace je zejména spojená se strukturou komprese světa.

¹⁶¹ ROBERTSON, R. (1995) Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity.

Autor uvádí, že zdánlivě dva protichůdné paralelní trendy, tj. homogenizace a heterogenizace, protichůdné nejsou a vlastně se navzájem doplňují.

4.3.2 Victor Roudometof – tři interpretace glocalizace

Již zmíněný termín glocalizace byl zaveden vědci Rolandem Robertsonem a Georgem Ritzerem. Přestože tento pojem získává na popularitě, nejedná se termín jasně vymezený sám o sobě. Roudometof se pokouší vysvětlit tři různé interpretace pojmu glocalizace spolu s výhodami i slabinami, které tyto perspektivy nabízejí.¹⁶²

4.3.2.1 Globalizace jako glocalizace

Toto pojetí bylo zavedeno Robertsonem a jeho obraz glokálního má formu monismu. Monismus navrhuje, že existuje řada věcí (v tomto případě *lokální* a *globální*), které mohou být vysvětleny v jedné realitě nebo látce (v tomto případě realitě *globální*). Globální neexistuje mimo glokální (či lokální), ale existuje uvnitř těchto dvou aspektů. Pro Robertsona globalizace obsahuje konkretizaci univerzálního a univerzalizaci konkrétního. *Globální* proniká do *lokálního* a výsledkem je obraz podobný hinduistickému pojetí božstev, neboť tyto rozdílné božské bytosti jsou vnímány jako manifestace bytosti jediné, která může mít mnoho forem a existovat v tisících různých variant. Globalizace je realizována v konkrétních formách, které jsou lokální a nikoli abstraktní ve stylu „kdesi, tam někde“. Není oddělitelná od *lokálního* a *lokální* není nikdy zcela odděleno od *globálního*.¹⁶³

Problémem v této koncepci tkví v časovosti – tedy v úrovni časové variace, která tvaruje vztah mezi *globálním* a *lokálním*.

„We are confronted with the dilemmas of theorising a phenomenon that contains at once a spatial component ... but also a temporal one ... Yet, in ... attempts to reconcile the local and the global in a coherent theory of cultural globalisation, the opposition ... persists. How are ‘local’ and ‘global’ cultures to be identified as analytically separate if they are completely

¹⁶² ROUDOMETOF, Victor. (2016). Glocalization: A Critical Introduction.

¹⁶³ ROUDOMETOF, Victor. (2016). Glocalization: A Critical Introduction.

enmeshed in one another, as the same theories claim?“ (Radhakrishnan (2010: 27))

Volně přeloženo: *„Jsme konfrontováni s dilematem teoretizace fenoménu, který obsahuje jak prvek prostoru, tak i času. Avšak v pokusech o sjednocení lokálního a globálního do jedné teorie kulturní globalizace tato opozice ... přetrvává. Jak můžeme rozlišit a identifikovat „lokální“ a „globální“, když jsou úplně sloučené dohromady, jak jejich teorie tvrdí?‘*

Robertsonova interpretace je vhodná k odhadu sociální reality, pokud pracujeme s předpokladem nekonečnosti času, nebo pokud čas neexistuje. Problém však nastává, pokud si přejeme analyzovat kratší časové úseky. Zavedení termínu *glocal* je Robertsonův pokus, jak zamezit pokušení vydávat globální integraci za konečný výsledek globalizace.

Glocalizace tedy představuje prostředek, jak zvýraznit Robertsonovo pojetí, že globalizace obsahuje jak homogenitu, tak i heterogenitu. V tomto ohledu selhávají teorie nakloněné ke kulturní homogenizaci (tj. mcdonaldizace a další), neboť nedokáží zahrnout kriticky důležitý aspekt globálních procesů.¹⁶⁴

Podle Khondkera je *glocalizace* podobná sofistikované verzi globalizace. Její hlavní prvky představuje následovně:

- 1) *„Diversity is the essence of social life.*
 - *Diverzita je podstatou společenského života.*
- 2) *Not all differences are erased.*
 - *Ne všechny rozdíly jsou smazány.*
- 3) *History and culture operate autonomously to offer a sense of uniqueness to the experiences of groups (whether cultures, societies or nations).*
 - *Historie a kultura operují autonomně, aby nabídly pocit unikátnosti skupinovým zážitkům (ať kulturám, společnostem nebo národům).*
- 4) *Glocalization removes the fear that globalization resembles a tidal wave erasing all differences.*

¹⁶⁴ ROUDOMETOF, Victor. (2016). *Glocalization: A Critical Introduction.*

- *Glokalizace odstraňuje strach, že globalizace jako přílivová vlna odstraní všechny rozdíly.*

5) *Glocalization does not promise a world free from conflict but offers a more historically grounded and pragmatic worldview.*

- *Glokalizace neslibuje svět bez konfliktu, ale nabízí historicky uzemněnější a pragmatičtější pohled na svět.* ¹⁶⁵

Turnerova teze¹⁶⁶ o „enklávové společnosti“ poukazuje na to, že globalizace ve skutečnosti znamená fragmentaci a vznik různých enkláv, které jsou odříznuty od svého okolí, a přitom propojeny se vzdálenými místy – tedy nikoliv globální integraci, ale její opak. Globalizace, a s ní spojená fragmentace, vede ve svém důsledku ke *glokalizaci*.

Teoretikové světového společenství argumentují, že globalizace produkuje kulturní standardizaci, zatímco Robertsonova inovace spočívá v připuštění, že globalizace je stále cestou k různorodosti.¹⁶⁷

4.3.2.2 *Glokalizace jako globalizace*

Ritzerův přístup je kreativní odezvou na Robertsonovo trvání na názoru, že heterogenita a homogenita jsou obě prvky globálu a tím pádem teze mcdonaldizace nedokáže vzít v potaz kulturní heterogenitu. Ritzer ve svých pozdějších interpretacích glokalizace a související kulturní heterogenity (2003, 2004, 2006) uznává tyto aspekty alespoň jako v principu možnou teoretickou alternativu – avšak primárně se zaměřuje na negativní stránky kapitalismu. Ke glokalizaci zavádí protichůdný pojem „grobalisation“, který definuje jako „proces, jehož záměrem je přemoci *lokální*, a jeho ultimátním cílem je nárůst zisku skrze *homogenizaci*.“ Obecněji je *grobalización* implicitně zahrnuta pod pojmy jako kapitalismus, kolonialismus, neokolonialismus, westernizace, amerikanizace, mcdonaldizace, disneyfikace a další.¹⁶⁸

¹⁶⁵ KHONDKER, H. H. (2005) Globalisation to glocalization: a conceptual exploration. *Intellectual Discourse* 13(2): 181–99.

¹⁶⁶ TURNER, B. S. (2007) The enclave society: towards a sociology of immobility. *European Journal of Social Theory* 10(2): 287–304.

¹⁶⁷ ROUDOMETOF, Victor. (2016). *Glocalization: A Critical Introduction*.

¹⁶⁸ ROUDOMETOF, Victor. (2016). *Glocalization: A Critical Introduction*.

V Ritzerově pojetí je pojem globalizace používán mezinárodními korporacemi k šíření *grobalizace* kultury. Grobalizace a glocalizace jsou podle něj dvě vedoucí paradigmaty ve studii samotné kulturní globalizace, takže grobalizace může přesvědčivě interpretovat procesy připisované glocalizaci. Ritzer shrnuje svou perspektivu takto:

- 1) *„Globalization is a broad process that encompasses major sub-processes. These form a continuum ranging from ‘glocalization’ on one end to ‘grobalization’ on the other. In fact, glocalization is threatened by grobalization (Ritzer and Ritzer, 2012: 803).*
- 2) *The idea of a continuum makes it clear that most of what is thought of as globalization lies somewhere between these two poles. Both glocalization and grobalization are ‘ideal types’ with few, if any, actual processes being one or the other. Global phenomena should be assessed in terms of their mix of glocal and grobal elements.*
- 3) *The local is downplayed in this formulation largely because it has been, or is being, decimated by the grobal. Its remnants are integrated into the grobal.* ¹⁶⁹

Volně přeloženo: *1) Globalizace je rozsáhlý proces, který zahrnuje mnoho podprocesů. Ty tvoří kontinuum začínající glocalizací a končící grobalizací – takže glocalizace je vlastně ohrožována grobalizací. 2) Myšlenka kontinua nám jasně dává najevo, že vše, co považujeme za globalizaci, leží někde mezi těmito dvěma póly. Jak glocalizace tak grobalizace jsou „ideálním typem“ s minimem či úplnou absencí procesů, které by byly to či ono. Globální fenomén by měl být hodnocen jako směšenina glocalního a grobalního. 3) Lokální je v této formulaci potlačeno, protože bylo a je decimováno grobalním. Pozůstatky lokálního jsou pak integrovány do grobalu.*

¹⁶⁹ ROUDOMETOF, Victor. (2016). Glocalization: A Critical Introduction.

Oproti Robertsonově pojetí je tato perspektiva formována principem dualismu. George Ritzer vidí *globální* a *lokální* jako vzájemně se vylučující aspekty, totiž že jeden nemůže existovat v druhém (jak to naopak vidí Robertson). Pokud je *lokální* integrováno pod *globální* tak se změní v *glokální*. Z toho vyplývá, že *glokální* je něco jiného než *lokální* a něco je tedy nenávratně ztraceno.

Z toho lze usuzovat, že šíření globalizace znamená ztrátu lokálního. Pochopit *glokální* mimo globalitu se stává nemožným.

„In Ritzer’s view, once a product or service has been touched by the global (and virtually everything has been by now touched in that way), it is better thought of as a mix of global and local, as glocal. In other words, it can never again be thought of as ‘purely local’ (if anything ever was purely local). A total cessation – impossible in the global age – of local interaction with global processes would be required for something to be considered ‘purely local’.“¹⁷⁰

Tedy že „...lokální existuje mimo globální a vzájemně se tak vylučují. Jakmile je něco pozměněno globálním, již nemůžeme tvrdit, že je to lokální.“ Problém této definice však tkví ve skutečnosti, že v dnešní době by si tak téměř nic nemohlo nárokovat název „lokální“ a lze tedy vyvodit problematický závěr, že lokální již neexistuje, a je tak zavržena jakákoliv možnost zavedení smysluplné společenské změny.

Limitem této interpretace je postavení *glokalizace* coby protipólu *globalizace*, přičemž se limituje a ignoruje použití „*glokálního*“ v různých disciplínách. Podle Ritzera není „lokální“ nic jiného než nástroj globálního kapitalismu.

¹⁷⁰ RITZER, G. and Ritzer Z (2012) Still enamoured of the glocal: a comment on ‘From local to global, and back’. Business History 54(5): 798–804.

4.3.2.3 *Glokalizace: víra v její analytickou autonomii*

Robertson podřazuje globalizaci pod glokalizaci, zatímco Ritzer chápe tento vztah obráceně. Třetí interpretace glokalizace navrhuje, abychom na ní nahlíželi jako na analytický autonomní koncept. Tato analytická autonomie má poskytnout základ, ze kterého můžeme vycházet a analyzovat další související koncepty (ej. lokální, globální).

Obecně z globalizace vyplývá, že globalizaci logicky předchází glokalizace, a globalizace preferuje pouze ty instance, kde se lokálně vzniklá vlna rozšíří do celého světa. Globalita je definována jako prožívání globálního lokálně, nebo skrze lokální čočky.

Roudometof navrhuje třetí interpretaci, a to přesunout se od konceptuálních metafor kapaliny nebo difuze, ke konceptuálním metaforám přenosu vln. Argumentuje, že je tak možné sledovat obecný proces globalizace coby vln, které prochází lokálním podobně, jako světlo prochází sklem. Definice globalizace je tedy v tomto případě refrakce globalizace skrze prisma lokálního. Výsledkem je opět *glokalita* – tedy směsina lokálního a globálního.¹⁷¹

¹⁷¹ Roudometof, Victor. (2016). *Glocalization: A Critical Introduction*.

5 Závěr - Diskuse

Vyvození závěrů této práce závisí na interpretaci jednotlivých autorů, jejichž díla zde analyzuji. Určitě se můžeme shodnout na tom, že se dnešní svět stává stále více propojeným a že v něm dochází k určité kulturní univerzalizaci, resp. homogenitě. Podobně jako v minulosti se polemizovalo nad tématem sekularizace, můžu dnes teoretizovat, jak to bude v budoucnu s globalizací a kulturou – avšak bude se vždy jednat pouze o teorii. Stejně jako v případě sekularizace, tedy předpovídání jistého a naprostého oproštění se od náboženství, se můžu i v případě globalizace a kultury úplně mýlit.

Ačkoli souhlasím s Georgem Ritzerem, že ve světě probíhá proces mcdonaldizace a že v dnešní digitální době tento proces ještě mocněji přispívá k serializaci a dehumanizaci produkce, jakož i k univerzalitě, já osobně pokládám za nepravděpodobné, že by mělo dojít k úplné kulturní jednotě po celém světě. Přikláním se proto spíše k variantě glocalizace tak, jak ji vnímá Robertson. S jistou formou kulturní globalizace mám osobní zkušenost – když jsem studoval v Číně a potřeboval jsem změnu od školní a východní kuchyně, zašel jsem si ve městě do Burger King restaurace. Jak jsme v této práci zmiňovali, přesně jsem věděl, co mohu zhruba očekávat jak od samotné restaurace, tak i od jídla. Neměl jsem však pocit, že by takovéto západní prvky vytlačovaly či nahrazovaly prvky místní, neboť existovaly vedle sebe a byly obecně přijímány. Jednalo se spíše o malý ostrov známého v moři neznámého.

Svět je podle mého názoru příliš rozdílný, než aby přijal pouze jednu uniformní kulturu ve všech lokalitách, podnebích a státech. Ve vizi budoucnosti, kterou bych založil na této práci, bych si představoval existenci jedné obecně známé kultury, ve které by se lidé po celém světě orientovali, ale zároveň předpokládám existenci malých *glokálních* kultur, které pod touto obecnou kulturou existují, jsou jí do jisté míry ovlivněny, ale částečně si zachovávají svou osobitost a diverzitu.

Existenci obecné světové kultury pokládám za nutnost, zejména kvůli globálním problémům. Předpokládám existenci světové kultury na dvou úrovních. Na jedné úrovni univerzální světová kultura, ve které by se mohl každý orientovat a které by podněcovala jistou ‚sounáležitost‘ v globálním měřítku. Na druhé úrovni by byly ‚roztříštěné‘ glokální kultury. Míra globalizace a propojenosti celého světa se neustále zvyšuje a tím roste i naše potřeba se jednotně vypořádávat s problémy ve světovém měřítku. Myslím si, že kdybychom neměli obecná pravidla a schopnost porozumění vycházející z globální kultury, tak by všichni lidé

nebyli schopni být součástí politického nebo ekonomického celku na globální úrovni a v jeho rámci postupovat jednotně.

Internet akceleruje globalizaci kultury, a pokud se něco zásadně nezmění, musíme přijmout fakt, že digitální technologie jsou středem moderní kultury a bude tomu tak i v budoucnosti – z tohoto důvodu souhlasím s Kellnerem na tezi o nutnosti vytvořit novou kritickou teorii technologie. Je nutné tuto skutečnost reflektovat a vytvořit principy, se kterými bychom v takovéto realitě mohli pracovat.

Zpracováním této práce jsem se dozvěděl opravdu hodně o tématu globalizace a uvědomil jsem si, jak rozsáhlé toto téma je. Čím více jdu do hloubky, tím se toto téma rozšiřuje, neboť narážím na další a další související témata. Pokud bych si měl znovu vybrat téma diplomové práce, pokusil bych se lépe specifikovat oblast svého výzkumu a zároveň bych podrobněji specifikoval jeho cíle. Při zpracovávání této práce jsem se ztrácel v rozsáhlosti tématu a obecnosti zadání – tedy slovy již citovaného antropologa Clifforda Geertze jsem se tak sám stal oním zvířetem zapleteným do sítě, jež jsem si sám upředl.

6 Shrnutí

První část práce vymezuje hlavní pojmy, na něž se zaměříme a ke kterým budeme vztahovat další termíny a teorie. Začínám pojmem „globalizace“ jakožto stěžejním termínem a hlavní myšlenkou celé této práce. Popisuji základní vlastnosti globalizace – tedy hlavně proces časoprostorového zmenšování (smršťování) světa, který nemá jednoznačné hranice. Prvně je třeba si uvědomit, že globalizace není statickým jevem, ale že se jedná o proces, a také, že je provázána s dalšími jevy, jež ji doprovázejí. V dnešní době jsou nejzřetelnější projevy globalizace viditelné v ekonomické a politické sféře. Globalizace je také úzce spojena s šířením moderních technologií. I na sféru kultury doléhají globalizační tlaky, ale jedná se o abstraktnější sféru, kterou lze hůře definovat a sledovat její změny.

Zběžně jsme se seznámili s historickými vlnami globalizace, které nám pomáhají pochopit, že se jedná o proces, který je s lidskou civilizací spojen již celá staletí či možná i tisíciletí – nejde tedy pouze o záležitost dnešní doby. Uvádím příklady pozitivních a negativních dopadů globalizace, kdy příkladem pozitiv je propojení ekonomik a zrychlování technologických inovací, zatímco mezi negativní dopady patří oslabení role národního státu a tzv. kulturní invaze.

Globalizace, tedy světová propojenost, má svá úskalí, avšak bude nutné využít právě této propojenosti, abychom se mohli efektivně zabývat celosvětovými problémy, jako je globální oteplování, emise atd. a přistupovat k nim jednotně ve světovém měřítku.

Obecně čtenáře seznamuji s dalším důležitým termínem, kterým je kultura. Abychom mohli zkoumat globalizaci kultury, musíme si nejprve ujasnit, co pod tento termín patří či nepatří, abychom byli schopni sledovat změny. Pracujeme obecně s kulturou, jako vše vytvořené člověkem nebo s užší kulturou ‚duchovní‘ neboli tvůrčí? Také mluvíme o kultuře vysoké a nízké – ale co vlastně tyto termíny znamenají? A co teprve termíny jako dynamická a statická kultura? Snažím se s těmito termíny čtenáře stručně seznámit, aby se v nich byl schopen orientovat, ale příliš podrobně se jimi nezabývám, neboť přímo na téma kultury bychom mohli napsat mnoho dalších prací a výzkumů, které by se nezabývaly ničím jiným.

Dalším termínem, kterým se zabývám, je internet. Na internet se zaměřuji jako na jistého reprezentanta technologií ve spojení s globalizací, neboť tato technologie je již svou samotnou definicí fyzickou reprezentací globalizace a propojenosti. Stručně se tedy zabývám definicí internetu a popisem jeho historie a vývoje. Opět se jedná o pojem, na jehož téma bychom mohli napsat řadu dalších prací. Někteří lidé považují internet za technologii budoucnosti a je dost

pravděpodobné, že naše civilizace a společnost bude stále závislejší na této technologii – jak podotýká D. Kellner, kterého zde také v jedné kapitole rozebírám, musíme se s tím smířit a upravit pravidla naší společnosti tak, aby tuto skutečnost reflektovaly.

Jak zmiňuji v úvodu, Kardašovova škála byla inspirací pro celou tuto práci. Z tohoto důvodu, jakož i proto, že představuje jistý náhled na možnou podobu budoucí světové civilizace, se jí zabývám v poslední podkapitole první části. Jedná se o vysoce teoretický koncept, který je spíše používán ve futurologii a v dílech science-fiction. Čtenáři ho představují hlavně coby zajímavý podklad, se kterým však dále příliš nepracuji. Kardašova škála by měla umožnit čtenáři si lépe představit, jakým směrem by se naše kultura a civilizace mohla vyvíjet v budoucnu. Samotná škála by byla zajímavým tématem výzkumu nebo práce z oblasti energetiky, či literatury sci-fi.

Ve třetí kapitole této práce se snažím čtenáři ukázat, jak komplexní a složité téma globalizace vlastně je. Využívám přitom již nadefinované termíny globalizace, kultura a Internet (technologie). Pracuji se vztahy mezi těmito termíny: globalizace a kultura; jazyk a globalizace; technologie a kultura; internet v souvislostech. Dále se také zabývám jevy souvisejícími s globalizací, jako je „mcdonaldizace“ či „dysneyfikace“, které vedou k rostoucí kulturní homogenizaci.

V kapitole „Globalizace a kultura“ popisuji planetární kulturu a obecně její globalizaci. Autoři Gilles Lipovetsky a Jean Serroy používají termín *světokultura*. Zde si poprvé představíme problém globalizace, kterým se budeme dále podrobně zabývat: tedy napětí mezi homogenitou a heterogenitou. V této kapitole hledáme odpověď na otázku, jak bude světová kultura vypadat v budoucnu – bude existovat jen jedna kultura po celém světě, nebo naopak roztržštěná „lokální“ kultura? Jedná se tedy o spor mezi univerzalizací a diverzifikací globální kultury. Další možností je „něco mezi“ – tedy jistá forma hybridní kultury. Robertson zde používá pojem glocalizace, kterým se také zabýváme do hloubky v další části práce.

Při diskusi o jazyce můžeme podotknout, že jazyk je také jedním z prostředků univerzalizace. Tedy řeč sama o sobě ne, ale v dnešní době, kdy je velmi rozšířena (a do určité míry také vynucena) angličtina, hraje užívaný jazyk významnou roli, neboť spolu s přijímáním jazyka si osvojujeme také jeho myšlenkové a kulturní vzorce. V dnešní době dochází rapidně k zániku minoritních jazyků v důsledku tlaků jazyků majoritních, což nám přispívá k již zmíněné homogenizaci. Ztrátu jazyka můžeme do jisté míry přirovnávat k zániku jeho specifické kultury, což uvádím jako jeden ze záporů rostoucí globalizace.

Značná část práce se zabývá procesem tzv. mcdonaldizace. Tento termín zavedl americký sociolog George Ritzer v souvislosti s globalizací a modernizací, přičemž jím popisuje rostoucí racionalizaci a serializaci společnosti. Společnost, její instituce a jejich organizace přijmou vlastnosti fastfoodové restaurace – tedy efektivnost, vypočitatelnost, předvídatelnost, standardizaci a kontrolu. Ritzer také mluví o tom, jak tento proces vede k dehumanizaci pracovního procesu.

Ve své pozdější práci (2019) Ritzer rozvíjí myšlenku o vlivu digitálních technologií na tento proces. Podle jeho názoru je samotný postup mcdonaldizace urychlen a umocněn těmito technologiemi, neboť odstraňují některé fyzické limity. Celý proces je založen na rostoucí světové homogenizaci. Jedná se o velmi propracovanou teorii – nicméně nemůžeme přesně říci do jaké míry je pravdivá. Některé podklady a fakta ji podporují, ale existuje také řada skutečností, jež Ritzer ignoruje a vytváří tak extremistickou a pesimistickou predikci globalizovaného světa.

Podobným termínem je také tzv. disneyfikace, která poukazuje na jistou univerzalizaci kulturních prvků po celém světě, když popisuje komerční transformaci originálních kulturních prvků do nové a „bezpečné“ formy.

Důležitým autorem ve sféře globálních technologií a kultury je Douglas Kellner. Ve svém díle „Technologie a demokracie“ varuje před přílišnou technofilií i technofobií – tedy pevným zastáváním názoru, že technologie přinesou spásu, resp. zkázu. Upozorňuje na rostoucí důležitost technologií pro naši civilizaci a nutnost pracovat tak, abychom tuto skutečnost přijali a refletovali ji do všech sfér našeho života.

V poslední kapitole analyzují díla od různých autorů, kteří zkoumají možné důsledky a tendence globalizace. Hlavní tři myšlenkové proudy jsou shrnuty v díle Roberta Holtona. Těmito proudy jsou homogenizace, polarizace a hybridizace. V myšlence homogenizace se zabýváme univerzalizací kultury ústící v jednu světokulturu. Polarizace naopak zastává myšlenku vzniku dvou (či více) civilizačních center, které spolu budou soupeřit podobně, jako tomu bylo např. v době studené války. Hybridizace neboli synkretizace představuje třetí stranu, a zabývá se hlavně mezikulturní výměnou a integrací kulturních prvků z různých zdrojů do vlastní kultury.

Také James Rosenau nám předkládá několik možných alternativ cílů, k nimž nás vede cesta globalizace. Jeho čtyřmi možnostmi jsou: scénář globální společnosti; scénář obnoveného

systemu státu; pluralistický scénář; scénář přetrvávajícího rozdělení. Nemůžeme však určit, ke kterému z těchto scénářů dospějeme, nebo který z nich by byl nejideálnější.

Poslední velká kapitola se zabývá myšlenkou glocalizace Rolanda Robertsona, jakož i jejími interpretacemi, shrnutými Victorem Roudometofem. Původně se pojem *glocalizace* užíval v zemědělství a znamenal aplikování obecných technik na lokální podmínky. V paradigmatu globalizace je tento termín používán, když místní/lokální podmínky upravují formát globálního aspektu dané věci.

Robertson uvádí, že zdánlivě dva protichůdné paralelní trendy, tj. homogenizace a heterogenizace, protichůdné vlastně nejsou a ve skutečnosti se navzájem doplňují.

Roudometof uvádí tři možné interpretace glocalizace. První z nich je Robertsonova globalizace jako glocalizace: *globální* proniká do *lokálního*, jež může mít mnoho forem a existovat v tisících různých variant. Dále *globalizace* není oddělitelná od *lokálního* a *lokální* není nikdy zcela odděleno od *globálního*. Globalizace obsahuje jak homogenitu, tak i heterogenitu.

Další je Ritzerův přístup k tématu glocalizace jako globalizace, kdy ke glocalizaci zavádí protichůdný pojem „grob-alisation“, který definuje jako proces, jehož záměrem je přemoci *lokální*, a jeho ultimátním cílem je nárůst zisku skrze *homogenizaci*. Pojem globalizace je používán mezinárodními korporacemi k šíření *grob-alizace* kultury. Ritzer vidí *globální* a *lokální* jako vzájemně se vylučující aspekty, totiž že jeden nemůže existovat v druhém. Pokud je *lokální* integrováno pod *globální* tak se změní v *glokální*. Z toho vyplývá, že *glokální* je něco jiného než *lokální* a něco je tedy nenávratně ztraceno.

Avšak existuje ještě třetí interpretace glocalizace – totiž víra v její analytickou autonomii. Definice globalizace je v tomto případě refrakce globalizace skrze prisma lokálního. Výsledkem je opět *glocalita* – tedy směsina lokálního a globálního.

7 Zdroje:

1. APPADURAI, A. (1996). *Modernity at large: cultural dimensions of globalisation*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
2. APPGML (2014). *Manifesto for languages*. Available at <https://www.britishcouncil.org>.
3. BORCUCH, A. & PILAT-BORCUCH, M. & SWIERCZYNSKA-KACZOR, U. (2014). The Influence of the Internet on globalization process. *Journal of Economics and Business Research*, 18, p.118-129.
4. BRYMAN, A. (1999). The Disneyization of Society. *The Sociological Review*, 47(1), 25–47. <https://doi.org/10.1111/1467-954X.00161>.
5. BRYMAN, A. (2004). *The Disneyization of Society*. UK: SAGE Publications. ISBN 9780761967651.
6. CARROLL, Noel. (2013). E-learning – the McDonaldization of education, *European Journal of Higher Education*, 3:4, 342-356, DOI: 10.1080/21568235.2013.833405.
7. CARROUÉ, Laurent & BOISSIÈRE, Aurélie. (2021). *Atlas globalizace: jedna Země, mnoho světů*. Přeložil Martin HROMEK. V Brně: Lingea, 95 s. Globální svět. ISBN 978-80-7508-705-8.
8. CEJPEK, J. (1998). *Informace, komunikace a myšlení: úvod do informační vědy*. Praha: Karolinum, 179 s. ISBN 80-7184-767-4.
9. CRENSHAW, K. (1991). Mapping the margins: intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Rev* 43:1241-1299.
10. CRISWELL, D. R. (1985). In *Interstellar Migration and the Human Experience*, ed. B. R. Finney & E. M. Jones (Berkeley, CA: Univ. California Press), 50.
11. CROZET, Ch. (2017). *Globalization and Culture*. In: Farazmand A. (eds) *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance*. Springer, Cham.
12. DLOUHÁ, Jana & DLOUHÝ, Jiří & MEZŘICKÝ, Václav. ed. (2006). *Globalizace a globální problémy: sborník textů k celouniverzitnímu kurzu "Globalizace a globální problémy"* Praha: Univerzita Karlova, 312 s. ISBN 80-87076-01-X.
13. DRAKE, F. D. (1965). The Radio Search for Intelligent Extraterrestrial Life. *Current Aspects of Exobiology*, 323–345.
14. DYSON, F. J. (1960). *Sci*, 131, 1667; DOI: 10.1126/science.131.3414.1667.
15. EHL, Martin. (2001). *Globalizace pro a proti*. Praha: Academia, 185 s. ISBN 80-200-0897-7.

16. FILLER, V. Globalizace [on-line]. 1999-09-01. [cit. 2005-05-19]. Dostupné z: <http://klobouk.fsv.cvut.cz/~vrf/ruzne/globalizace.html>.
17. GEERTZ (1973). The interpretation of cultures- selected essays. Basic books, New York.
18. GRAY, R., (2020). The Extended Kardashev Scale. The Astronomical Journal, Volume 159(228), DOI: 10.3847/1538-3881/ab792b.
19. HAGE, G. (1998). White nation: fantasies of white supremacy in a multicultural society. Pluto Press, London.
20. HANNA, A. (2022). 'Review of Douglas Kellner (2021). Technology and Democracy: Toward a Critical Theory of Digital Technologies, Technopolitics, and Technocapitalism: Wiesbaden: Springer VS. 305 pp. ISBN 9783658317898 (Hardcover)', Postdigital Science and Education, vol. 5, pp. 243-247. <https://doi.org/10.1007/s42438-022-00309-0>.
21. HEARN, J. (2006). Rethinking nationalism - a critical introduction. Palgrave Macmillan, London.
22. HOLTON, Robert. (2000). "Globalization's Cultural Consequences." The Annals of the American Academy of Political and Social Science 570: 140–52. <http://www.jstor.org/stable/1049246>.
<https://ntrs.nasa.gov/archive/nasa/casi.ntrs.nasa.gov/19790024054.pdf>
https://www.researchgate.net/profile/Guillermo_Lemarchand/publication/314151939_Detectability_of_extraterrestrial_technological_activities/links/58b74371aca27261e51a435c/Detectability-of-extraterrestrial-technological-activities.pdf?origin=publication_detail
23. HRONOVÁ, Tereza. (2010). PROJEVY GLOKALIZACE V SOUČASNÉ TELEVIZNÍ REKLAMĚ V ČESKÉ REPUBLICE. Brno. MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE. MASARYKOVA UNIVERZITA. Vedoucí práce PhDr. Václav Štětka, Ph.D.
24. INOUE, M., & YOKOO, H. (2011). JBIS, 64, 58; Journal of the British Interplanetary Society, vol. 64, p. 59-62; Bibcode: 2011JBIS...64...59I;
25. JUVIN, Hervé & LIPOVETSKY, Gilles. (2012). Globalizovaný Západ: polemika o planetární kultuře. Praha: Prostor, 231 s. Střed, sv. 102. ISBN 978-80-7260-265-0.

26. Kardašovova škála. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2023-02-17]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Kardašovova_škála.
27. KELLNER, D. (2021). *Technology and Democracy: Toward a Critical Theory of Digital Technologies, Technopolitics, and Technocapitalism*. Wiesbaden: Springer VS.
28. KHIABANY, G. (2003). Globalization and the Internet: Myths and Realities. *Trends in communication*, 11(2), pp. 137-153. doi: 10.1207/S15427439TC1102_05.
29. KHIABANY, Gholam. (2003). Globalization and the Internet: Myths and Realities. *Trends in Communication*. 11. 137-153. 10.1207/S15427439TC1102_05.
30. KHONDKER, H. H. (2005). Globalisation to glocalization: a conceptual exploration. *Intellectual Discourse* 13(2): 181–99.
31. LARNER, W. (2003). Neoliberalism? Environment and Planning D: Society and Space, 21(5), 509–512. <https://doi.org/10.1068/d2105ed>.
32. LEMARCHAND, A. (1994). *SETIQuest*, 1, 3.
33. LYON, Phil & TAYLOR, Stephen & SMITH, Sheena. (1994). McDonaldization: A reply to Ritzer's thesis. *International Journal of Hospitality Management*, 13(2), 95-99. [https://doi.org/10.1016/0278-4319\(94\)90031-0](https://doi.org/10.1016/0278-4319(94)90031-0).
34. MAGU, S. (2015). Reconceptualizing cultural globalisation: connecting the "cultural global" and the "cultural local". *Soc Sci* 4:630-645. doi:10.3390/socsci4030630.
35. MARTIN, J. (1985). *The migrant presence*, Allen & Unwin, Sydney.
36. MATUSITZ, Jonathan & PALERMO, Lauren (2014). The Disneyfication of the World: A Globalisation Perspective, *Journal of Organisational Transformation & Social Change*, 11:2, 91-107, DOI: 10.1179/1477963313Z.00000000014.
37. O'NEILL, G. K. (1979). *Space Resources and Space Settlements*, ed. J. Billingham & W. Gilbreath, NASA SP-428.
38. PIETERSE, Jan Nederveen. (2009). *Globalization and Culture: Global Melange*. Rowman & Littlefield, 3.28.
39. PORTER, D. (Ed.). (1997). *Internet Culture* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203699560>.
40. QUAGLIO, G.; MILLAR, S., (2020). Potential negative effects of internet use: in-depth analysis, Publications Office, <https://data.europa.eu/doi/10.2861/654637>.

41. RADHAKRISHNAN, S. (2010). Limiting theory: rethinking approaches to cultures of globalization. In: Turner BS (ed.) Routledge International Handbook of Globalization. London: Routledge, pp. 23–41.
42. RITZER, G. & Ritzer, Z. (2012). Still enamoured of the glocal: a comment on ‘From local to global, and back’. *Business History* 54(5): 798–804.
43. RITZER, G. (1993). *The McDonaldization of society*. Pine Forge Press, Los Angeles
44. RITZER, G. F. (2012). *The McDonaldization of society: 20th anniversary edition* (7th ed.). SAGE Publications.
45. RITZER, G. & MILES, S. (2019). The changing nature of consumption and the intensification of McDonaldization in the digital age. *Journal of Consumer Culture*, 19(1), 3–20. <https://doi.org/10.1177/1469540518818628>
46. RITZER, George. (2009). *The McDonaldization of Society*. Los Angeles: Pine Forge Press. doi:10.4135/9781446279007. ISBN 978-0-7619-8812-0.
47. ROBERTSON, D. S. (1998). *The New Renaissance: Computers and the Next Level of Civilization* (Oxford: Oxford Univ. Press).
48. ROBERTSON, R. (1995). Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity. In: Featherstone, M., Lash, S. and Robertson, R., Eds., *Global Modernities*, Sage Publications, London, 25-44.
49. ROBERTSON, R. (1997). Glocalization: time-space and homogeneity-heterogeneity. In: Featherstone M, Lash S, Robertson R (eds) *Global modernities*. Sage, London, pp 45-68.
50. ROUDOMETOF, Victor. (2016). Glocalization: A Critical Introduction. DOI:10.4324/9781315858296.
51. SAGAN, C. (1973). *The Cosmic Connection: An Extraterrestrial Perspective* (New York: Doubleday).
52. SKLENÁK, Vilém. & CELBOVÁ, Ludmila. (2003). Internet. In: KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online]. Praha: Národní knihovna ČR, [cit. 2022-12-08]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000536&local_base=KTD.
53. SKLENÁK, Vilém. (2001). *Data, informace, znalosti a Internet*. V Praze: C.H. Beck Praha, xvii, 507 s. C. H. Beck pro praxi. ISBN 80-7179-409-0.
54. Sociologická encyklopedie [online]. 2018 [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Kultura_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Kultura_(MSgS))

55. SRNICEK, N. (2017). Platform Capitalism. Cambridge: Polity Press
56. STRATTON, J. (2013). Cyberspace and the Globalization of Culture. *Internet Culture*, 253–275. <https://doi.org/10.4324/9780203948873-15>.
57. THERBORN, G. (2000). Globalizations: Dimensions, Historical Waves, Regional Effects Normative Governance, *International Sociology*, Vol. 15, No.2, s. 151-179.
58. TURNER, B. S. (2007). The enclave society: towards a sociology of immobility. *European Journal of Social Theory* 10(2): 287–304.
59. TYLOR, E. B. (1871). Primitive culture. J.P.Putman's Sons, New York
60. WESTBY, T. and CONSELICE, C. (2020). The Astrobiological Copernican Weak and Strong Limits for Intelligent Life. *The Astrophysical Journal*, 896(58):1–18. DOI 10.3847/1538-4357/ab8225.
61. WILLIAMS, R. (1977). Marxism and literature. Oxford University Press, Oxford
62. WRIGHT, Jason. (2020). Dyson spheres. *Serbian Astronomical Journal*(200), 1–18. <https://doi.org/10.2298/SAJ2000001W>.
63. ZÁLEŠÁK, Jan. (2013). VYSOKÁ A NÍZKÁ (VIZUÁLNÍ) KULTURA [online]. Brno, [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/phil/jaro2013/IM081/um/39817223/4_vysoka_a_nizka_kultura.pdf
f. Učební materiály. MUNI.